

Obsah

štúdie

RANOKREŠŤANSKÁ ARCHITEKTÚRA CHRÁMOV A POSTAVENIE KATECHUMENOV V CHRÁME NA ZAČIATKU 4. STOROČIA	3
---	----------

Ján PILKO

ASCENSION OF JESUS CHRIST TO HEAVEN	15
--	-----------

Ján HUSÁR

PRVOTNÁ CIRKEVNÁ LITERATÚRA V OBDOBÍ APOŠTOLSKÝCH MUŽOV (VŠEOBECNÝ ÚVOD)	23
---	-----------

Pavol KOCHAN - Vasyl' KUZMYK

PROROK MOJŽIŠ TROCHU INAK.....	36
---------------------------------------	-----------

Mário BLAHOTA

SPIRITUALITA AKO SOCIÁLNY PROSTRIEDOK POMOCI ČLOVEKU	45
---	-----------

Rastislav BARKASI

PRAVDA EVANJELIA A KRÁSNE DRAHOKAMY PRAVOSLÁVIA.....	61
---	-----------

Marián FEĎO

recenzie

OD SMRTI K ŽIVOTU. TEOLOGICKÝ A DUCHOVNÝ POHĽAD NA VYBRANÉ BIOETICKÉ OTÁZKY.....	79
---	-----------

Maroš HOPTA

Editoriál

Milí čitatelia,

v tomto čísle Vám predkladáme štúdie, ktoré sa venujú témam z oblasti patristiky, histórie, ikonografie, spirituality, sociálnej práce a biblických náuk. Prvý článok popisuje ranokresťanskú architektúru, v rámci ktorej jednotlivé prvky chrámov zo 4. storočia mali svoje opodstatnenie, obzvlášť v súvislosti s rozvíjanou katechézou príznačnou pre túto dobu. Ďalší článok je venovaný rozboru ikonografického znázornenia kresťanského sviatku Vstúpenia Pána na nebo, ktoré je založené na biblickom svedectve evanjelií. V úvode autor popisuje samotnú udalosť a následne približuje historický vývoj ikonografického zobrazenia sviatku. Tretia štúdia popisuje počiatky kresťanskej literatúry z 1. a 2. storočia, čím autori vošne nadväzujú na predchádzajúce publikované štúdie z tohto obdobia. Štvrtý článok sa venuje biblickej téme, konkrétne osobnosti starozmluvného proroka Mojžiša. Autorka sleduje vnímanie tejto osobnosti z pohľadu autorov kníh Starej zmluvy z obdobia počas a po egyptskom otroctve židovského národa. Autor piatej štúdie sa venuje téme spirituality a jej využitia v zmysle jedného z prostriedkov sociálnej pomoci človeku. Posledný článok je venovaný pohľadu na teologicko-biblické témy a ich porovnanie s vedeckými tvrdeniami posledných desaťročí. Časopis sa snaží rozširovať vedecké povedomie v oblasti humanitných vied, preto podporuje aj vedecké pokusy v podobe tejto prvotiny študenta-autora. V poslednom príspevku Vám predkladáme recenziu na monografiu ktorá je zameraná na tému smrti a života v zmysle vybraných bioetických otázok.

Veríme, že si z jednotlivých článkov nájdete zaujímavé a podnetné informácie, ktoré využijete vo svojej profesijnej činnosti aj osobnom živote.

Pavol Kochan (editor)

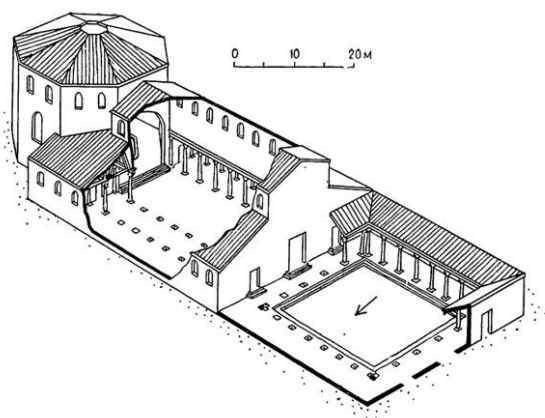
RANOKREŠŤANSKÁ ARCHITEKTÚRA CHRÁMOV A POSTAVENIE KATECHUMENOV V CHRÁME NA ZAČIATKU 4. STOROČIA

Ján PILKO

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

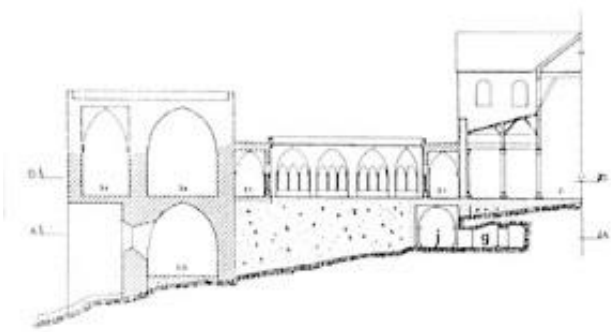
História ranej kresťanskej architektúry je rozdelená do dvoch období: od svojho vzniku do nástupu cisára Konštantína a od Konštantína až po pád Západnej rímskej ríše. V prvom období kresťanstva, boli kresťania nútený skrývať sa a utajovať miesta svojich stretnutí. Spočiatku kresťanskí kazatelia pôsobili v synagógach a stretnutia zhromaždení sa konali v domoch svojich členov, prípadne v lesoch, miestnych

cintorínoch, alebo v jaskyniach. V tomto období z Ríme prichádzali ruiny domov do prenájmu kresťanov a rôzne malé kúpele sa zmenili na chrámy (pozostatky takýchto kúpeľov sa našli pod neskoršími chrámami sv. Klimenta, sv. Anastázie atď.). V čase cisára Konštantína sa začala výstavba chrámov po celej rímskej ríši, ale najmä v Ríme, v Konštantínopole, ktoré sa stalo hlavným mestom ríše, v Jeruzaleme a ďalších mestách Palestíny ktoré boli posvätnými miestami pre kresťanov. Počas tohto obdobia bol najbežnejším architektonickým typom chrámu bazilika. Ku koncu 3. storočia bola architektúra baziliky obdĺžnikového tvaru deliaca sa na stĺpce na tri alebo päť častí, ktoré tvorili hlavnú loď (stredný rad) a dva alebo štyri úzke postranné rady. V niektorých

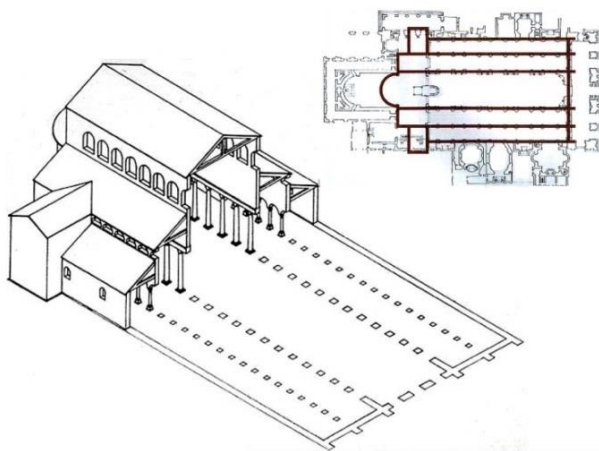
Obr. č. 1: Bazilika Narodenia Isusa Christa Betlehem (zač. 4. stor.) Čierna šípka označuje miesto, kde vychádzali katechumeni po liturgii ohlásených – katechumenov.

(zdroj: http://antique.totalarch.com/gha_roma/4)

Obr. č. 2. Vertikálny rez baziliky Narodenia Christa v Betleheme.

(zdroj: <http://www.pravenc.ru/text/158886.html>)

Obr. č. 3. Pôdorys starej Lateránskej Baziliky v Ríme. (zdroj: <http://tisahttps://drevo-info.ru/articles/251.html> msebegid.ru/rim/san-dzhovanni-laterano)

bazilika „Narodenia Isusa Christa“ v Betleheme, ktorá bola postavená cisárom Konštantínom v roku 333. V osemhrannej apside baziliky sa nachádza jaskyňa

prípadoch boli v druhom poschodí nad bočnými radmi galérie. Jedna zo stien baziliky bola často zdobená jedným, dvomi alebo tromi apsidami.¹ Ak bazilika slúžila ako štátna inštitúcia, potom múr v prehĺbení apsidy, alebo v lodi bolo zvyčajne kreslo sudcu, alebo iného významného úradníka. Okná boli umiestnené pozdĺž obvodu v hornej časti budovy. Keď sa bazilika stala novým domom cirkevného zhromaždenia, kresťania do nej priniesli niektoré charakteristické prvky. Oltárna časť bola umiestnená na boku apsidy a bola vyvýšená o čosi vyššie, ako chrámová loď. Aby sa zachovala ranokresťanská prax modliť sa smerom na „východ“ oltárna časť bola „orientovaná“ smerom na východ. V mnohých prípadoch boli kresťanské baziliky dlhšie – natiahnuté z východu na západ, ako napríklad

¹ Polkruhový výklenok v prednej časti lode kresťanských chrámov, kde je umiestnený oltár.

Obr. č. 4. Rez Chrámu Vzkriesenia v Jeruzaleme.
(zdroj: <https://drevo-info.ru/articles/251.html>)

v ktorej sa podľa tradície narodil Christos. Na nádvorí baziliky sa nachádza priestranné átrium – nádvorie. V strede nádvorja sa väčšinou aj v iných bazilikách nachádzala fontána, v ktorej si všetci, ktorí vstupovali do chrámu mohli umyť ruky. Po skončení prvej časti liturgie katechumenov, na vonkajšie nádvorie vychádzali pohania, katechumeni, kujúnci, heretici a všetci ostatní, ktorí ešte neboli pokrstení a nemohli sa zúčast-

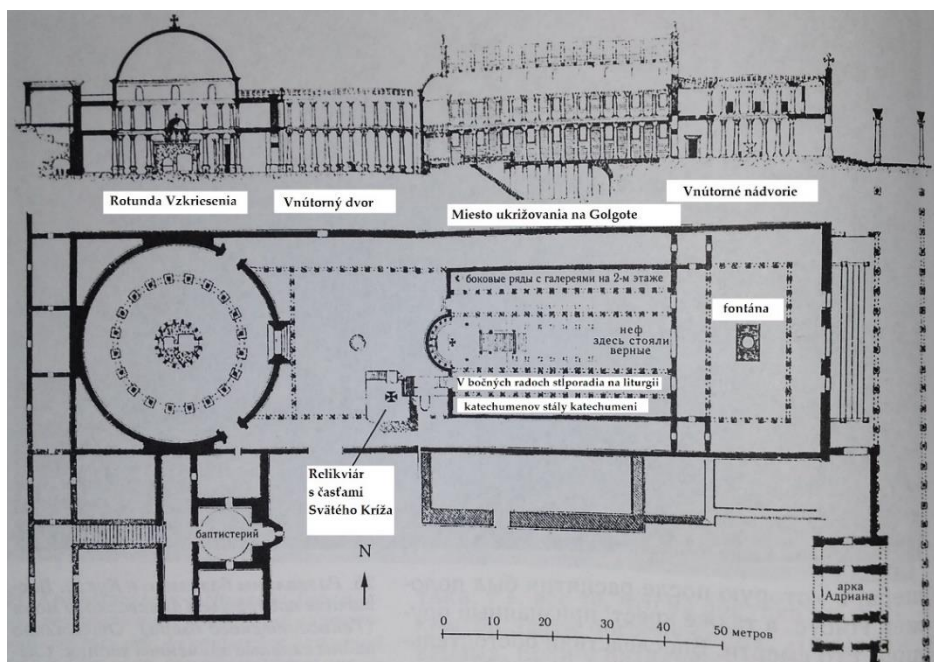
ňovať druhej časti liturgie „verných“, kde kresťania prijímali Svätú Eucharistiu. Pokiaľ sa pri bazilike nenachádzalo vonkajšie nádvorie, vychádzali katechumeni do vnútornej predsieni², alebo externého pritvorja³. Pokiaľ tam nebolo dostatok miesta, presunuli sa do bočných radov, ktoré tvorili kolonády. Takto nejako to mohlo vyzeráť aj v Lateránskej bazilike v Ríme.⁴ Ak sa v blízkosti nachádzal ešte ďalší chrám, ako to môžeme vidieť pri chrámovom komplexe chrámu „Vzkriesenia“ v Jeruzaleme, kde sa nachádza hrob Isusa Christa a Golgota, miesto, kde bol Christos ukrižovaný, tak katechumeni po skončení prvej časti liturgie zostávali na svojom mieste a pokrstení kresťania sa premiestňovali do rotundy, kde slúžili druhú časť liturgie a prijímali Eucharistiu. V prípade takzvaných „dvojítých katedrál, ktorých príkladom môže byť architektonický komplex chrámu v meste Aquileia, sa katechumeni

² πρὸναος, νάρθηξ

³ ἐξονάρθηξ

⁴ Predchodcom baziliky svätého Jána, bol rímsky kresťanský chrám, postavený na začiatku 4. storočia vedľa Lateránskeho paláca, ktorý sa zároveň stal oficiálnym sídlom biskupov v Ríme. V roku 324 bol chrám zasvätený Christovi Spasiteľovi. Vďaka významnému susedstvu so sídlom rímskych biskupov (neskôr pápežov) sa čoskoro stal hlavným kresťanským chrámom v Ríme. V rôznych obdobiach bol zasvätený svätému Jánovi Krstiteľovi, svätému apoštolovi Jánovi. (zdroj: pozri <http://tisamsebegid.ru/rim/san-dzhovanni-laterano>)

premiestnili do susednej chrámovej miestnosti, ktorá slúžila aj ako katedrálna školská budova. Chrátová stráž, zvlášť dbala na to, aby v čase slúženia eucharistie, boli všetky dvere zatvorené, všetky závesy zatiahnuté, aby nikto nemohol buď opustiť chrátovú miestnosť, alebo do nej zvonku vstúpiť.⁵

Obr. č. 4. pôdorys chrámu Vzkriesenia na Golgote. Rekonštrukcia stavby polovica 4. storočia. (zdroj ГАВРИЛЮК, П. 2001. История катехизации в древней церкви. [Под ред. свящ. Георгия Кочеткова]. Москва : Свято-Филаретовская московская высшая православно-христианская школа, 2001. s. 138.)

Ako môžeme vidieť, ranokresťanské baziliky dokonale zodpovedali potrebám cirkvi a tiež aj vkusu samotného cisára. Už v roku 313 Konštantín Veľký daroval rímskemu biskupovi jeden zo svojich cisárskych palácov, v blízkosti ktorého bola postavená Lateránska bazilika. Podobné ambiciózne projekty nezostali len v Ríme, ale nasledovali aj v iných väčších mestách

⁵ ГАВРИЛЮК, П. 2001. История катехизации в древней церкви. [Под ред. свящ. Георгия Кочеткова]. Москва : Свято-Филаретовская московская высшая православно-христианская школа, 2001. s. 135-136.

rímskej ríše. Dovtedy ešte pohanskú ríšu čakali významné zmeny. Pohanský chrám bohyně Afrodity, ktorý stál takmer tri storočia nad miestom Christovho hrobu, bol zničený a jeho zrúcaniny boli odnesené preč. Počas výkopových prác na mieste Afroditinho chrámu bola nájdená jaskyňa, v ktorej bol po ukrižovaní položený Christos, ako aj kríž na ktorom bol ukrižovaný. Následne boli okolnosti tohto výnimočného archeologického nálezu vďaka veľkej ľudovej úcte opradené legendami.⁶ Jedna vec však zostáva nespochybniteľná: v apoštolských časoch sa kresťania ani len nepokúsili vyhrabať z podzemia nástroj Christovho víťazstva nad smrťou – kríž, ani sa nijak zvláštne nezaujímal o hrob, v ktorom bol Christos pochovaný. Pre veriacich svätého Cyrila Jeruzalemského bola situácia úplne iná. Christov kríž nebol iba spomienkou na ukrižovanie, ale aj materiálным dôkazom Jeho vzkriesenia, ktorého sa bolo možné dotýkať a vidieť na vlastné oči. Svätý Cyril hovorí: „Častice kríža naplnili celý svet“⁷ a poukazuje na skutočnosť, že kríž bol v tom čase rozdelený na množstvo malých kúskov, ktoré boli potom rozoslané na všetky strany rímskej ríše. Túžba vidieť a dotýkať sa kríža niekedy dospela až k barbarizmu, keď v deň Veľkého piatku počas bozkávania svätého kríža na Golgote, jeden z človek doslova odhryzol zubami časť svätého kríža, aby si z neho mohol odniesť domov. Odvtedy biskup vždy držal kríž obidvoma rukami a pri ňom stáli diakoni, pripravení zasiahnuť, aby sa táto smutná udalosť nestala znova.⁸

Hrob Isusa Christa na Golgote bol neskôr obklopený rotundou Vzkriesenia. Predtým na druhej strane bol postavený Martírion, ktorý

⁶ Na základe preskúmaných diel Cirkevného historika Euzébia Cézarejského (r. 340), Cyrila Jeruzalémskeho (r.350) aj pútničky Etéria zo 4. storočia, nevedeli nič o tom, ako bol Christov kríž identifikovaný, keďže okrem neho sa tam nachádzali ešte dva kríže, ktoré pravdepodobne patrili ukrižovaným vrahom, ktorí boli popravení spolu s Christom. Svätý Ján Zlatoústý hovorí, že kríž bol identifikovaný podľa tabule, ktorú prikázal pribiť na Christov kríž Pilát.

⁷ КИРИЛЛ ИЕРУСАЛИМСКИЙ. 2010. *Поучения огласительные и Тайноводственные*. Москва : Издательство „Благовест“ оформление, оригинал – макет, 2010. s. 139.

⁸ EGERIA. 2006. *Púť do Svätej zeme. Itinerarium Egeriae*. Bratislava : Teologická fakulta Trnavskej univerzity, 2006. s. 165.

Konštantín Veľký nazval „bazilikou, od ktorej nebolo nikde inde krajšou“⁹. pútnička Etéria zo 4. storočia podrobne opisuje sväté miesta, ktoré v Jeruzaleme navštívila, cirkevnú architektúru, bohoslužbu a tiež aj slávnostný vstup katechumenov do katechumenátu v Jeruzaleme.¹⁰ Etéria svedčí o intenzívnom budovaní chrámov na svätých miestach. Okrem rotundy vzkriesenia a baziliky narodenia Pána v Betleheme, cisár Konštantín tiež postavil chrám Nanebovstúpenia na Olivovej hore. Od polovice 4. storočia do konca 4. storočia výstavba chrámov na svätých miestach Palestíny neprestávala. Napríklad už v čase cisára Konštantína pútnikom ukazovali kameň, ktorý ležal na tom istom mieste, kde jeden z apoštolov Judáš zradil Christa v Getsemanskej záhrade a tiež hrob v Betánii, kde Christos vzkriesil svätého Lazara. Do konca 4. storočia boli na oboch miestach postavené chrámy.¹¹ Pútnici, ktorý mali záujem tiež mohli navštíviť miesto, kde apoštol Filip pokrstil etiópskeho eunucha, figovník, na ktorom Zakchej vyliezol, aby lepšie videl Christa, palmu z ktorej deti otrhávali listy a kladli pod nohy Isusa Christa pri jeho slávnostnom vchode do Jeruzalema.¹² O niečo neskôr boli nájdené ostatky prorokov Habakuka, Micheáša a Zachariáša, prvomučeníka Štefana a hlava svätého Jána Krstiteľa.¹³

⁹ ЕВСЕВИЙ ПАМФИЛ КЕСАРИЙСКИЙ. 2017. *Четыре книги Евсевия Памфила, епископа Кесарии Палестинской, О жизни блаженного василевса Константина*. Книга III, Глава. 31. [online]. [12-12-017]. Dostupné z: <http://khazarzar.skeptik.net/books/eusebius/vc/index.html>.

¹⁰ Dátum púte ako aj meno Etérie, jej pôvod a postavenie v monastiery sú predmetom sporov. A. Stephenson poukazuje na to, že medzi prednáškami svätého Cyrila Jeruzalemského a popismi Etérie existujú značné rozdiely. Etéria počúvala nie svätého Cyrila, ale jeho nástupcu Jána Jeruzalemského (387-415). Preto jej púť do Svätej zeme by sme mali radiť skôr medzi posledné roky 4. storočia a začiatok 5. storočia. STEPHENSON, A. A. 1954. The Lenten Catechetical Syllabus in Fourth-Century Jerusalem. In: *Theological Studies*. Santa Clara (USA) : Santa Clara University, 1954, vol 15, issue 1, s. 103-116.

¹¹ Pozri EGERIA. 2006. *Púť do Svätej zeme. Itinerarium Egeriae*. Bratislava : Teologická fakulta Trnavskej univerzity, 2006. s. 151-173.

¹² СОЗОМЕН, Э. 1851. *Церковная история*. Санкт-Петербург : Типография Фишера, 1851. s. 365- 366.

¹³ Pozri СОЗОМЕН, Э. 1851. *Церковная история*. Санкт-Петербург : Типография Фишера, 1851. s. 522-542.

Až do konca 3. storočia „Aelia Capitolina“¹⁴ sa pre kresťanov nijako nelíši od ostatných pohanských miest. Je však ale zjavné, že v polovici 4. storočia sa stal magnetom, ktorý priťahoval tisíce pútnikov. Nič tak nepriťahovalo pútnikov k Jeruzalemu, ako túžba uvidieť a dotýkať sa miest, kde prebýval Christos a povedať na základe vlastných skúseností: „Vošli sme do Jeho príbytkov a poklonili sme sa podnožke Jeho nôh.“¹⁵ Niektorí katechumeni chceli byť aj na základe toho pokrstení v samotnom Jeruzaleme. „Biskup nech ma pokrstí – žiadali, a nie len že biskup, ale metropolita a to Jeruzalemský!“¹⁶

V ranej Cirkvi bol pohľad kresťanov upriamený viac k „Nebeskému Jeruzalemu“ a skorému príchodu Isusa Christa. Teraz je viac zameraný na sväté miesta pozemského Jeruzalema, vďaka pozitívnym zmenám, ku ktorým došlo v súčasnosti. Vďaka slobode, ktorú dal kresťanom cisár Konštantín Veľký Milánskym ediktom v roku 313 a zrovnoprávnil kresťanstvo s ostatnými náboženstvami, našli kresťania svoje duchovné centrum - Jeruzalem a s ním aj sväté miesta. Svätý Cyril Jeruzalemský sedí na biskupskom tróne v Bazilike Vzkriesenia otočený ku katechumenom a hovorí: „Christos rozprestrel svoje ruky na kríži, aby nimi objal všetky časti sveta, lebo táto Golgota je centrom celého sveta... Bývalý Jeruzalem ukrižoval Christa, zatiaľ čo terajší Jeruzalem sa mu klania.“¹⁷

Môžeme zdôrazniť, že energická výstavba chrámov sama o sebe nemohla vytvoriť akýsi kult svätých miest, hoci k tomu určite výrazným spôsobom

¹⁴ Pomenovanie územia – Palestína sa začalo používať po prvýkrát po neúspešnej vzbure Bar Kokhbu (Bar Kochbu) v druhom storočí, keď rímsky cisár Hadrián v snahe prerušiť akékoľvek spojenie medzi pôvodným kráľovstvom a rímskou kolóniou rozhodol o premenovaní územia. Pôvodný názov znel Kanaán. Rimania vybrali pomenovanie Palestína, ktoré malo zlomiť židovských obyvateľov, pretože označovalo ich biblických nepriateľov Filištíncov. V rovnakom čase premenoval pre Židov posvätný Jeruzalem na Aelia Capitolina. Biblia takisto toto územie nazýva ako Zem Hebrejov (Gn 40,15), Zem Izraela (Oz 9, 3), Zasľúbená zem (Žid 11, 9), Svätá zem (Zach 2, 16).

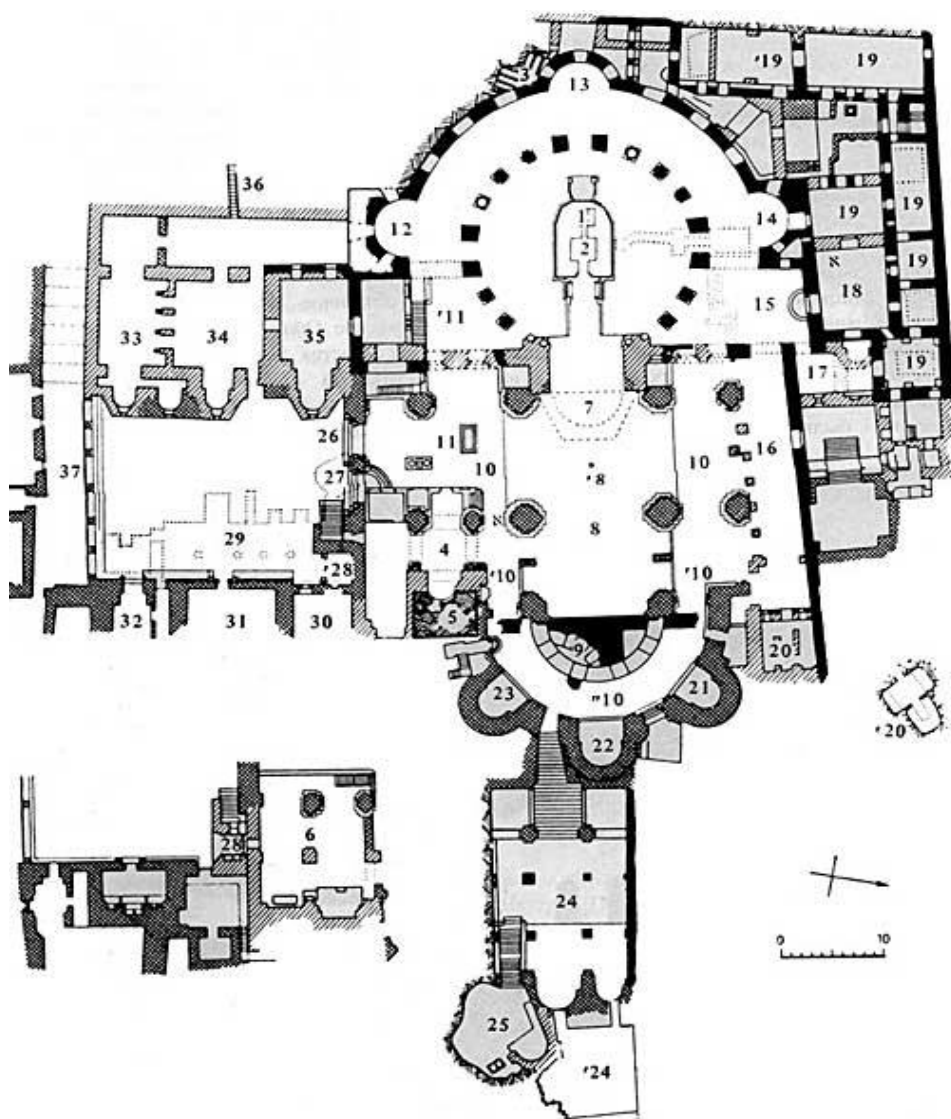
¹⁵ Ž 131, 7.

¹⁶ ГАВРИЛЮК, П. 2001. *История катехизации в древней церкви*. [Под ред. свящ. Георгия Кочеткова]. Москва : Свято-Филаретовская московская высшая православно-христианская школа, 2001. s. 139.

¹⁷ КИРИЛЛ ИЕРУСАЛИМСКИЙ. 2010. *Поучения огласительные и Тайноводственные*. Москва : Издательство „Благовест“ оформление, оригинал – макет, 2010. s. 185.

prispela. Musíme však predpokladať, že sväté miesta mali svoj skrytý duchovný potenciál, ktorý zostal aj počas prvých troch storočí v období prenasledovania kresťanskej Cirkvi. Po skončení prenasledovania bolo možné tento duchovný potenciál využiť a pri cisárovi Konštantínovi sa to aj v plnosti podarilo zrealizovať, čím sa určil aj budúci charakter kresťanstva. Od tejto chvíle bude mať zázračná sila vychádzajúca z ostatkov mučeníka, alebo iných svätých pútnických miest, prípadne vonkajšia veľkoleposť liturgií, rovnaký význam pre obrátenie pohanov, podobne ako príklad svätých alebo katechizácia.¹⁸

¹⁸ Розгі ГАВРИЛЮК, П. 2001. *История катехизации в древней церкви*. [Под ред. свящ. Георгия Кочеткова]. Москва : Свято-Филаретовская московская высшая православно-христианская школа, 2001. s. 140.

Obrázok č. 5: Pôdorys chrámu Božieho hrobu v Jeruzaleme (zdroj: <https://materinstvo.ru/art/2982> Materinstvo.ru)

Legenda k obr. č. 5: 1. Hrob Isusa Christa, 2. Kuvuklia, 3. hrobky Jozefa z Arimateji a Nikodéma, 4. Kaplnka Adama, 6. (v hornej úrovni chrámu) Golgota, 8. Chrám zmŕtvychvstania, 10. polkruhová chodba obchádzajúca chrám zmŕtvychvstania, 11. Kameň pomazania, 24. chrám svätej Heleny, 25. stará nádrž, miesto nájdenia Pánovho kríža, 26. vstup do chrámu

SUMMARY

In the first period of Christianity, Christians were forced to hide and conceal the places of their encounters. At the time of Emperor Constantine, the construction of temples began throughout the Roman Empire, but especially in Rome, in Constantinople, which became the capital of the empire, in Jerusalem and other cities of Palestine, which were sacred places for Christians. At the end of the 3rd century, the architecture of the basilica was rectangular in shape, which was divided into several parts. One part was intended for catechumens who were not allowed to participate in the Eucharist. In this article, we have approached the division and the place of catechumens based on the architectural description of the most famous churches of Christianity - Bethlehem Birth and Resurrection in Jerusalem. In the apostolic times, Christians did not particularly care about the grave in which Christos was buried. This interest has grown since the 4th century. The holy places had their hidden spiritual potential, which remained during the first three centuries during the persecution of the Christian Church. After the persecution, it was possible to use this spiritual potential and during the reign of Emperor Constantine, it was possible to realize it in fullness, which also determined the future character of Christianity.

Zoznam bibliografických odkazov

- EGERIA. 2006. *Púť do Svätej zeme. Itinerarium Egeriae*. Bratislava : Teologická fakulta Trnavskej univerzity, 2006. 222s. ISBN 80-7141-539-1.
- ЕВСЕВИЙ ПАМФИЛ КЕСАРИЙСКИЙ. 2017. *Четыре книги Евсевия Памфила, епископа Кесарии Палестинской, О жизни блаженного василевса Константина*. Книга III, Глава. 31. [online]. [12-12-017]. Dostupné z: <http://khazarzar.skeptik.net/books/eusebius/vc/index.html>.
- ГАВРИЛЮК, П. 2001. *История катехизации в древней церкви*. [Под ред. свящ. Георгия Кочеткова]. Москва : Свято-Филаретовская московская высшая православно-христианская школа, 2001. ISBN 5-89100-040-7.

- КИРИЛЛ ИЕРУСАЛИМСКИЙ. 2010. *Поучения огласительные и Тайноводственные*. Москва : Издательство „Благовест“ оформление, оригинал – макет, 2010. ISBN 978-5-9968-0068-1.
- СОЗОМЕН, Э. 1851. *Церковная история*. Санкт-Петербург : Типография Фишера, 1851.
- STEPHENSON, A. A. 1954. The Lenten Catechetical Syllabus in Fourth-Century Jerusalem. In: *Theological Studies*. Santa Clara (USA) : Santa Clara University, 1954, vol 15, issue 1, s. 103-116.

ARCHITECTURE OF THE EARLY CHRISTIAN TEMPLES AND POSITION OF CATECHUMENS IN THE TEMPLE AT THE BEGINNING OF THE 4TH CENTURY

Ján PILKO, lecturer, Faculty of Orthodox Theology, University of Prešov, Masarykova 15, 080001 Prešov, Slovakia, jan.pilko@unipo.sk, 000421517724729

Abstract

In this article, we try to outline the basic feature of the early Christian architecture of the temples built during the reign of Emperor Constantine the Great. The history of the early Christian architecture is divided into two periods: from its creation to the arrival of Emperor Constantine and from Constantine to the fall of the Roman Roman Empire. In the first period, Christians were forced to hide and conceal the places of their meetings. Initially, Christian preachers were in synagogues, and assembly meetings took place in the homes of their members. At the time of Emperor Constantine, the construction of temples began throughout the Roman Empire, but especially in Rome, in Constantinople, which became the capital of the empire, in Jerusalem and other cities of Palestine, which were sacred places for Christians. During this period, it was the most common architectural type of the Basilica Temple. As we can see, the early Christian basilicas perfectly corresponded to the needs of the church, as well as to the taste of Emperor Constantine himself. We can emphasize that the vigorous construction of the temples alone could not create a cult of holy places, though it certainly contributed to it.

Keywords

Basilica, Architecture, Constantine the Great, Catechumen, Jerusalem

ASCENSION OF JESUS CHRIST TO HEAVEN

Ján HUSÁR

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Picture: Icon of the Ascension of the Christ. The author is famous iconographer Theofanes the Greek.

The feast of the Ascension of Jesus Christ belongs to the movable feasts because the date of its celebration changes every year depending on the date of Easter-Pascha. It falls on the fortieth day after Pascha, that is, it is always celebrated on the Thursday of the sixth week after Pascha. Earlier on, this feast was celebrated together with the feast of the descent of the Holy Spirit on the apostles, but similarly to the feast of the Nativity of Christ, from the fourth century onwards, it is celebrated independently, exactly according to the words from the Acts of the Apostles, that is on the fortieth day after Pascha. This feast was one of

the first feasts that the Christians celebrated. It began already in the second century.

We learn of this event especially from the Acts of the Apostles. The text of the Gospel and Acts states: „And he led them out as far as to Bethany, and he lifted up his hands, and blessed them. And it came to pass, while he blessed them, he was parted from them, and carried up into heaven. And they worshipped him, and returned to Jerusalem with great joy: And were continually in the temple, praising and blessing God. Amen – And when he

had spoken these things, while they beheld, he was taken up; and a cloud received him out of their sight. And while they looked stedfastly toward heaven as he went up, behold, two men stood by them in white apparel; Which also said, Ye men of Galilee, why stand ye gazing up into heaven? this same Jesus, which is taken up from you into heaven, shall so come in like manner as ye have seen him go into heaven. Then returned they unto Jerusalem from the mount called Olivet, which is from Jerusalem a sabbath day's journey" (Luke 24:50-53 – Acts 1:9-12, KJV).

This Feast of our Lord is celebrated with the Divine Liturgy of Saint John Chrysostom, which is conducted on the day of the Feast and preceded by the Matins service. A Great Vespers is conducted on the evening before the day of the Feast. Scripture readings for the Feast are the following: At Vespers: Isaiah 2:2-3, 62:10-63:9; Zechariah 14:1,4,8-11. At the Orthros (Matins) Mark 16:9-20; At the Divine Liturgy: Acts 1:1-12; Luke 24:36-53.

The ascension of God, who has a human body is at the same time a feast for rejoicing and a feast of sorrow. The God-man Christ departs from his disciples and his Mother, but at the same time promises the appearance of a Comforter-a Spirit of Advice and at the same time announces his second coming at the end of ages. The sorrow however is quickly replaced by happiness, with which the apostles returned to Jerusalem.

The earliest depictions of the feast are the depictions stemming from the fifth century from Rome and miniatures from early Christian Gospels. The iconography of the feast has not changed throughout the centuries.

The composition of the icon is divided into two parts. In the upper part there is the Saviour in the form of a Pantocrator, and around him there is a circular mandorla (glory), which is held from both sides by two (sometimes more) angels. The Saviour is ascending without their help so that we understand that he is the true God-man. His vestment is not traditional that is blue and red but shinningly white and gold, which emphasises his glorification.

Jesus blesses with his right hand and in his left hand he holds a scroll, that is he is the source of *blahodat* or bliss and blessing, but also at the same time salvific teaching. The mentioned scroll held the words: „All power is given

unto me in heaven and in earth" (Matthew 28:18). The scroll which is held by the Saviour is a symbol symbolising the teacher. The fact that Jesus Christ on the icon is holding a scroll and at the same time is blessing, expresses the fact, that Christ even after his Ascension to heaven did not cease to be the source of blahodat and of the true teaching. His teaching ability and the giving of blahodat through blessing merely changed their form after the Ascension. They are now given through the servants of Christ, but their source remains Christ.

The Glory-mandorla, in which the ascending Christ is located, „is held“ by two or more flying angels, which symbolise the majesty of God and his power. On some icons instead of the glory the angels hold a cloud. The angels bearing of Christs glory does not mean, that Christs habitation in glory depends on the angels, but that the main role of the angels is to, together with the rest of creation, to glorify Gods goodness, love, holiness, justice, mercy and all the other characteristics of Gods character and acts and in this way to promote the knowledge of his glory.

Sometimes the angels on the icons are depicted as attentively observing the ascending Christ in a state of deep and constant prayer, or they are playing the trumpets according to the words of the Psalm: „God is gone up with a shout, the Lord with the sound of a trumpet“ (Psalms 46:6). The upper part therefore depicts the event of ascension of Christ onto heaven.

Sometimes in the lower part of the icon, the Church is depicted- Mother of God and the apostles. At the bottom of the mountain in the centre of the icon the Mother of God is depicted as the symbol of the Church in the position of the Orans, that is with

her hands lifted to prayer. Around her there are two angels in white garments- both of which point to Christ the Saviour – the only head of the Church and they are speaking to the apostles (Acts 1:11). These are located in two six membered groups on both sides of the Mother of God. The Apostles symbolically represent the two columns of the Church, those that are spreading the message of the Gospels and the teachers of their successors the bishops. The most interesting detail is that on most icons of the Ascension the apostles do not have a halo depicted, which is the expression of the fact that they have not received the *blahodat* bliss of the Holy Spirit-Comforter yet, which according to the words of the Saviour was to appear on the day of Pentecost.

The halo on the icon is on the Saviour, the Mother of God, and on the depicted angels. On the top of the Mount of Olives there are the footprints of the feet of the Saviour, since his ascension was truly from the earth to heaven.

The Angels located in the proximity of the Mother of God, point to Jesus Christ. On some icons, they hold two scrolls, where the words are written, which were pronounced when Christ was ascending to heaven. On one of them the words are, „Men of Galilee why are you standing and looking to the heavens?“ and on the other there are the words „These Jesus who ascended to heaven from you, will come in such a way, as you have seen him enter heaven.“.

The Holy Scripture does not recall that at the event of the Ascension of Christ to heaven the mother of God was present. But the Holy tradition testifies to this, and also this is confirmed by the simple fact that the Mother of God accompanied her Son to the event of Ascension. Her position directly beneath Christ presents the axis of the icon, her hands raised in a prayerful position, which should be adopted towards Christ by any believing person. In difference to the apostles who stare at the departing Christ, the face of the Mother of God is peaceful. She was the first to understand, that the departure of her Son is not final, and that he will be with them in another form.

The icon has one inaccuracy of a historical nature. There are twelve apostles, even though during the Ascension of Christ they could not have been that many. Judas committed suicide and Mathew was not yet added to the

twelve. The iconographers, supplemented the apostles with Paul, who at that time was in opposition to Christ's successors. It is a metahistorical view of the icon, which emphasises the symbolical and theological meaning of the event. The apostle Paul adds to the fullness of the apostles and their service, he symbolically represents the Church here from the pagans and he is here also, because he himself during his journey to Damascus saw Christ Jesus himself.

The presence of the Mother of God and the apostles, that is the Church on the icon points to whom, Christ during his ascension had bequeathed his truth, the fullness of his blessing and to whom he had promised the descent of the Holy Spirit. The icon of the Ascension of Christ confirms that the Church is the bearer, inheritor, and protector of all the given gifts, and is prepared to give them to all, who become her living members.

On the background behind the apostles and the Mother of God we can see the summits of the hills with roots of trees. These hills represent the Mount of Olives, where the Ascension of Christ took place. This hill is located to the east of Jerusalem and was filled with olives in earlier times.

The icon of the Ascension of Jesus Christ to heaven in Orthodox Churches is not found only on iconostases in the so-called feast register, but also on the wall, which is located at the beginning of the altar part of the church above or behind the iconostasis.

SUMMARY

The feast of the Ascension of Jesus Christ belongs to the movable feasts because the date of its celebration changes every year depending on the date of Easter-Pascha. This feast was celebrated together with the feast of the descent of the Holy Spirit on the apostles. It was one of the first feasts that the Christians celebrated. The earliest depictions of the feast are the depictions stemming from the fifth century. The icon is divided into two parts. In the upper part there is the Saviour in the form of a Pantocrator, in the lower part of the icon, the Church is depicted-Mother of God and the apostles. Icon of Ascension contains many symbols, which the Church expresses its dogmatic

teaching about God's iconomy that was made by all the Holy Trinity, especially the God-man Jesus Christ.

Troparion — Tone 4

O Christ God, You have ascended in Glory, / Granting joy to Your disciples by the promise of the Holy Spirit. / Through the blessing they were assured / That You are the Son of God, / The Redeemer of the world!

Kontakion — Tone 6

When You had fulfilled the dispensation for our sake, / and united earth to heaven: / You ascended in glory, O Christ our God, / not being parted from those who love You, / but remaining with them and crying: / "I am with you and no one will be against you!"

Bibliography:

- АЛЕКСЕЕВ, С. 2007. *Энциклопедия православной иконы*. Санкт-Петербург, 2007. ISBN 5-7373-0208-3.
- Ascension of our Lord*. [online]. [29-04-2017]. From: <https://www.goarch.org/en/ascension>.
- Ascension Icon | Why stand ye gazing up into heaven?* [online]. [02-05-2017]. From: <https://iconreader.wordpress.com/2012/05/23/ascension-icon-why-stand-ye-gazing-up-into-heaven/>
- BAGGLEY, J. 2000. *Festival Icons for the Christian Year*. Crestwood, NY : St. Vladimir's Seminary Press, 2000. pp. 58-71.
- CATHERING A. - MEYENDORFF, P. 1995. *The Incarnate God: The Feasts of Jesus Christ and the Virgin Mary*. Crestwood, NY : St. Vladimir's Seminary Press, 1995. pp. 103-121.
- ЕВДОКИМОВ, П. 2005. *Искусство иконы. Богословие красоты*. Клин, 2005.
- ФЛОПЕНСКИЙ, П. 2014. *Иконостас*. Москва : «Азбука», 2014. ISBN 978-5-389-06930-5.
- HALLICK, M. P. 2001. *The Story of the Icons*. Brookline, MA (USA) : Holy Cross Press, 2001. 80 pp. ISBN 978-1885652423.

- НОРКО, Т. *The Orthodox Faith. Vol. 2. Worship. The Church Building. Icons.* [online]. [17-04-2017]. Yonkers, NY (USA) : St Vladimir's Seminary Press. 186 pp. ISBN 978-0-86642-081-5. From: <https://oca.org/orthodoxy/the-orthodox-faith/worship/the-church-building/icons>.
- ИОАНН ДАМАСКИН, преп. 2002. *Точное изложение право-славной веры.* Москва. ISBN 5-8233-0002-6.
- ЯЗЫКОВА, И. К. 1995. *Богословие иконы.* Москва : Обще-доступный Православный Университет, 1995. s. 212. ISBN 5-87507-004-1.
- King James Bible.* [online]. [15-03-2017]. From: <http://www.kingjamesbible-online.org/>
- PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Christovo vznesenie sa na nebo.* Prešov : PU v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2004. 77 s. ISBN 80-8068-309-3.
- ПУРИТ, J. (еп. нишки). 2013. *Празничне иконе.* Ниш : Православна епархија нишка и Академија СПЦ, 2013. ISBN 978-86-89293-09-8.
- The Ascension of our Lord – Troparion & Kontakion.* [online]. [25-05-2017]. From: <https://oca.org/saints/troparia/2017/05/25/42-the-ascension-of-our-lord>
- ТРУБЕЦКОЙ, Е. Н. 1991. *Три очерка о русской иконе: Умозрение в красках.* Москва : ИнфоАрт. 112 s. ISBN 5-250-01707-X.
- USPENSKY, L. & LOSSKY, V. 1997. *The Meaning of Icons.* Yonkers, NY (USA) : St Vladimir's Seminary. 224 s. ISBN 9780913836996.
- УСПЕНСКИЙ, Л. А. 1997. *Богословие иконы Православной Церкви.* Москва : Издательство братства во имя святого князя Александра Невского. ISBN 5-89419-09-6.

ASCENSION OF JESUS CHRIST TO HEAVEN

Ján Husár, lecturer, Faculty of Orthodox Theology, University of Prešov,
Masarykova 15, 08001 Prešov, Slovakia, jan.husar@unipo.sk, 00421517724729

Abstract

In this article we are approaching the orthodox iconographic view of the feast of Ascension of Jesus Christ and its importance in teaching of the Church about the salvation of man. This iconomy is closely related to the teaching of the God's Son who fulfilled the Father's will and implemented this plan. The completion of this work was the ascension to the heaven and the descent of the Holy Spirit.

Key words

Jesus Christ, Ascension, Iconography, symbolism

PRVOTNÁ CIRKEVNÁ LITERATÚRA V OBDOBÍ APOŠTOLSKÝCH MUŽOV (VŠEOBECNÝ ÚVOD)

Pavol KOCHAN

Pravoslávna bohoslovecká fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

VASYL KUZMYK

Prešovská pravoslávna eparchia, Pravoslávna cirkev v českých krajinách a na
Slovensku, Prešov, Slovenská republika

ÚVOD

Cirkevná literatúra obdobia apoštolských mužov tvorí neodmysliteľnú súčasť tradície pravoslávnej Cirkvi napriek tomu, že je počtom malá, ale v teologickom kontexte veľmi bohatá. Predstavuje pre nás odkaz danej doby a pomáha nám pochopiť, že živá apoštolská tradícia Cirkvi, i keď nezapisovaná od začiatku, storočiami organicky pokračuje z pokolenia na pokolenie a pojíma všetky dimenzie a celú hĺbku liturgického, teologického, morálno-etického a kanonického života Christovej Cirkvi.¹⁹

SÚČASNÝ STAV

Spisy z obdobia apoštolských mužov predstavujú neodmysliteľné bohatstvo pravoslávnej Cirkvi. Druhá polovica I. storočia a prvá polovica II. storočia je najmenej jasným obdobím v dejinách cirkevného písomníctva.²⁰ Táto doba je špecifická tým, že badáme počiatok procesu štrukturálneho formovania a usporiadania cirkevného spoločenstva. Už hneď na začiatku tohto procesu objavujeme spisy historicko-teologického obsahu, ktoré po svojej obsahovej

¹⁹ Pozri АТАНАСИЈЕ, еп. 1999. *Дела апостолских ученика* : (Библиотека отаца Цркве. Књига 1.). Брњачка Бања – Требиње : Братство св. Симеона Мироточивог, 1999. s. 8.

²⁰ Pozri САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. Москва: Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004, s. 54.

stránke sú krátke a teologicky nenáročné, ale zároveň významne zvýrazňujú podobu Cirkvi v danom období. Ide o obdobie, kedy dochádza k ústupu fyzickej prítomnosti prvých svedkov Novej Zmluvy,²¹ ale zároveň chýbajúcej jasnej štruktúry Cirkvi, ako ju poznáme dnes. Dochádza tu k odchodu tých, ktorí podávali učenie priamo od Isusa Christa, teda apoštolov ako priamych svedkov a ich prvých učeníkov, čoho dôsledkom bola nevyhnutná následná teologická formulácia učenia Christa.

V poslednej dobe v teologických kruhoch môžeme badať veľký záujem cirkevných historikov preniknúť do tajomstiev cirkevného života tohto obdobia. Akákoľvek vedecká práca venovaná tomuto obdobiu je veľmi zložitá a náročná, pretože existuje veľmi málo postačujúcich priamych a jasných faktov, ktoré by boli nápomocné načrtnúť živý a presný obraz vnútorného a vonkajšieho života Cirkvi.²² Analýza zachovaných pamiatok z tohto obdobia nám približuje pomerne zreteľný obraz života cirkevného spoločenstva v prvej Cirkvi. Jednou veľmi dôležitou charakteristickou črtou autorov týchto pamiatok je ich živé vnímanie viery v Christa. Pre prvých kresťanov bolo nepochopiteľné, aby kresťan mohol veriť a myslieť inak, ako na základe Christom odovzdanej viery.²³ Napriek tomu stále nachádzame mnohé chýbajúce časti celkového pohľadu na život, prostredie a prínos prvej Cirkvi. Z toho dôvodu sa každá práca tohto druhu môže javiť zbytočnou a neprínášajúcou pozitíva. Totiž, pri nazeraní na toto obdobie si musíme uvedomiť jeden dôležitý fakt – počiatok formovania štruktúry Cirkvi, ktorý je podobný neprekonateľnému oblaku, pretože toto formovanie sa uskutočňovalo v mlčanlivosti. Práve preto k nám z tohto „mraku“ preniká len malý počet hlasov ochrancov viery a literárnych pamiatok. Ďalšou skutočnosťou je nepochybne to, že k nám nedošli všetky spisy, ktoré boli napísané nástupcami

²¹ СИДОРОВ, А. И. 1996. *Курс патрологии. Возникновение церковной письменности*. Москва: Русские Огни, 1996. s. 53.

²² Позри САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004, s. 54.

²³ Позри ПРЕОБРАЖЕНСКИЙ, П. 1895. *Писания Мужей Апостольскихъ. Въ русскомъ переводе, со введеніями и примечаніями къ нимъ*. Санкт-Петербургъ : Издательство книгопродавца И. А. Тузова. 1895. s. 6.

svätých apoštolov, vyplývajúce z ich zvestovania a šírenia kresťanstva. V spojitosti s tým musíme uviesť aj fakt, že apoštolskí nástupcovia zapísali veľmi malú časť zo života Cirkvi. A zároveň ich písomná produktivita nemusí zodpovedať skutočnosti. Môžeme predpokladať, že mnohé spisy sa nezachovali alebo ešte nenašli svojich objaviteľov.²⁴ Zároveň však musíme uviesť aj ten fakt, že v tomto období Cirkev sa zaoberala vážnejšou činnosťou, než bola literárna činnosť. Bola to kresťanská misia.²⁵

V súčasnosti môžeme vidieť, že mnohé z dnes známych spisov obdobia apoštolských mužov sú sekundárnym produktom bádateľskej činnosti. To nás núti zamyslieť sa nad tým, prečo je to tak. V dejinách Cirkvi sledujeme niekoľko paradoxov. Jedným z nich je to, že spisy 5. – 8. storočia, prípadne 14. storočia boli známe oveľa skôr ako spisy z obdobia prvej Cirkvi. Nie je to náhoda. V teologickom zamyslení sa pochopíme, že všetko, čo sa deje, deje sa z Božej vôle a múdrosti a má svoje opodstatnenie.

Malý počet zachovaného literárneho dedičstva poapoštolského obdobia je dôležité vnímať ako prirodzený jav, ktorý nemá svoj základ predovšetkým vo vstupe kresťanstva do spoločnosti ako výsledku ľudského bádania, múdrosti a slova, ale ako Božie zjavenie a Božie dielo medzi ľuďmi.²⁶ Je potrebné mať na pamäti, že ide o dobu, ktorá sa vyznačuje svojou priamou blízkosťou dobe života a pôsobenia Isusa Christa. Mnohí kresťania boli priami svedkovia Christa a apoštolov alebo ich potomkovia, preto kresťanstvo v tej dobe nepotrebovalo nijakých písomných dôkazov. Dôkazy sa vyžadujú len vtedy, keď slabne viera. Najväčším dôkazom samotnej viery je blízkosť ku Christovi a apoštolom.²⁷ Toto dedičstvo je položené na viere samotných hlásateľov Božieho slova, preto sa každý z cirkevných spisovateľov usiloval

²⁴ Позри САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004, s. 54.

²⁵ Позри ГУНДЯЕВ Н. *Лекции по патрологии II курс 1-е полугодие (Конспект)* [online]. [2010-06-23]. Dostupné na internete: <<http://teolog.ru/lib/t2.php?pid=129>>

²⁶ Позри САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004, s. 54.

²⁷ Позри ГУНДЯЕВ Н. *Лекции по патрологии II курс 1-е полугодие (Конспект)* [online]. [2010-06-23]. Dostupné na internete: <<http://teolog.ru/lib/t2.php?pid=129>>

ponúkajú učenie Isusa Christa a apoštolov s evanjeliovou jednoduchosťou, v evanjeliom duchu, s nezvyčajným religióznym cítením a osobitnou otcovskou starostlivosťou.²⁸ To sú základné črty literárnej tvorby apoštolského a poapoštolského obdobia. Je to tiež dôkazom toho, že učenie o Bohu bolo predkladané jednoduchým ľuďom, preto spisy neboli výsledkom ľudskej múdrosti, ale dokazovaním Ducha a moci.²⁹ Môžeme predpokladať, že autori spisov poapoštolského obdobia podávali učenie Cirkvi podobným, ak nie totožným spôsobom ako napríklad svätý apoštol Pavol. Adresátmi boli jednoduchí ľudia³⁰ a nešlo o „reč a kážeň v presvedčivých slovách múdrosti“, ako píše svätý apoštol Pavol, „ale o dokazovanie Ducha a moci“³¹.

V súčasnosti sa na všetkých teologických školách stretáme s rozdelením teologických disciplín a s veľkým počtom vedeckej literatúry. Ak to porovnáme s obdobím apoštolských mužov, nenachádzame nič podobné, pretože v tejto dobe ešte nebola taká potreba odborne teologicky špecifikovať základy viery. Kresťanom prvých cirkevných obcí bolo postačujúce jednoducho vysvetliť evanjeliové učenie. Skutoční kresťania nikdy nepochybovali o Božom pôvode evanjeliového učenia. Cirkevní spisovatelia vychádzali zo živého spomínania na Christa, jeho života a skutkov, na apoštolov a ich misijnú činnosť, ale vychádzali tiež z reality nepretržitých duchovných darov³² a nakoniec z vnútorného prežívania životodárneho pôsobenia Božej blahodate.³³ N. Sagarda je názoru, že „aj keby literárna činnosť nebola úplne odlišná, v každom prípade jednoznačne nebola vyvolávaná samotným životom Cirkvi, pretože kresťanstvo nepotrebovalo literárnu propagandu. Hlásanie živého Božieho slova bolo neustálym a prirodzeným prostriedkom kresťanského duchovného

²⁸ Позри ПИСАРЕВ, Л. И. 1915. *Очерки из истории христианского вероучения патристического периода. Т. 1. Век мужей апостольских (I и начало II в.)*. Санкт-Петербург : Издательство Олега Абышко, 1915. s. 1-2.

²⁹ Позри Антология. *Раннехристианские отцы Церкви*. 1978. Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 7.

³⁰ Позри 1Kor 1, 26 – 28.

³¹ 1Kor 2, 4.

³² Myslia sa tu charismatici, ktorí sú príznační tejto dobe.

³³ Позри САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 54.

vedenia. Nástupcovia apoštolov neboli spisovatelia, ale evanjelisti, neboli historici, ale kazatelia. Nebolo to obdobie literárnej, ale intenzívnej praktickej činnosti. Ich písomné diela boli len odbleskom ich ústneho hlásania Božieho slova. Práve tento fakt je príčinou skúposti na literárne pamiatky obdobia apoštolských učeníkov.³⁴ Ďalším dôvodom tejto „skúposti“ je silná eschatologická atmosféra života prvej Cirkvi, ktorá nekládla dôraz na upevňovanie hlásaných evanjeliových právd v písomnej podobe. Preto už samotní apoštoli, ako boli Silas, Tit, Timotej či Apolos nezanechali žiadne písomné svedectvo.³⁵ Zároveň je potrebné uvedomiť si, že v povedomí cirkevného spoločenstva danej doby neustále zneli slová samotného Christa a apoštolov a vzhľadom k tejto silnej autorite apoštolov mnohí sa neodvážili čokoľvek písať. Aj preto sa väčšina zachovaných spisov podobá apoštolským poučeniam a kázňam, čo predstavovalo snahu ochrániť čistotu apoštolského učenia.³⁶

Pri celkovom hodnotení obdobia apoštolských mužov je potrebné si uvedomiť aj to, že to bolo obdobie skôr konzervatívne než tvorivé, ale aj to, že prví hlásatelia kresťanstva ako aj prvotní kresťania neboli ľudia školy, ale jednoduchí ľudia, z čoho vyplýva aj ich rezervovaný postoj k literárnemu spôsobu vyjadrovania cirkevného učenia.³⁷

VŠEOBECNÁ CHARAKTERISTIKA SPISOV OBDOBIA APOŠTOLSKÝCH MUŽOV

Hneď na začiatku je potrebné pripomenúť, že z obdobia apoštolských mužov sa nám uchovalo pomerne málo spisov, čo je dôvodom nedostatočného

³⁴ САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004, s. 54 – 55.

³⁵ Pozri Антология. *Раннехристианские отцы Церкви*. 1978. Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978, s. 7.

³⁶ Pozri ГУНДЯЕВ Н. *Лекции по патрологии II курс 1-е полугодие (Конспект)* [online]. [2010-06-23]. Dostupné na internete: <<http://teolog.ru/lib/t2.php?pid=129>>

³⁷ Pozri САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 55.

opisu života Cirkvi v tomto období. Všetky spisy, ktoré patrológovia pripisujú danému obdobiu, sú pomenované spoločným názvom „spisy apoštolských mužov“³⁸. I keď hovoríme o apoštolských mužoch, paradoxne nejde o samotných apoštolov, ale o ľudí blízkych samotným apoštolom, či už ich súčasníkov, ktorí boli zároveň ich úzkymi spolupracovníkmi alebo ich nástupcov, ktorí pokračovali v podávaní ich učenia. Pomenovanie „apoštolskí muži“ sa odvodzuje od výrazu apostolicus, napriek tomu samotné pomenovanie je neskoršieho dáta. Samotný vznik a používanie pomenovania v patristickej literatúre je spojený s cieľom obsiahnuť literárne dedičstvo tých autorov, ktorí pokračovali v diele samotných apoštolov ako ich nástupcovia.³⁹ Niektorí patrológovia predpokladajú, že väčšina z apoštolských mužov bola učeníkmi samotných apoštolov. S touto myšlienkou sa prvýkrát stretneme u J. B. Coteliera⁴⁰, ale presnejšie sa k tomuto pomenovaniu približuje L. Th. Ittig, ktorý už priamo pomenoval svoju prácu ako *Bibliothéka apoštolských otcov*⁴¹. Teda od konca 17. storočia sa v patrológii udomácnil výraz „apoštolskí muži“ alebo tiež „apoštolskí otcovia“.⁴² Ruský patrológ A. Sidorov považuje tento výraz za určitý neologizmus v patrológii 17. storočia.⁴³ Je to potvrdením toho, že patrológia prechádzala svojím vývojom, rovnako ako celá teológia. Fakt, že takýto výraz nachádzame až v 17. storočí, je podmienený niekoľkými príčinami. Jednou z nich je vznik reformácie na Západe. Veľký záujem o štúdium cirkevných písomných pamiatok z prvého obdobia cirkevných dejín

³⁸ grécky οἱ ἀποστολικοὶ ἄνδρες, latinsky patres apostolici, viri apostolici.

³⁹ Pozri САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 55-56.

⁴⁰ Jedná sa o dielo COTELIER /COTELERIUS/, J. B. 1672. *Patres Aevi apostolici*. Paris 1672, v ktorého názve nepoužíva priamo pomenovanie „apoštolskí muži“, ale cítiť tu snahu o priblíženie sa tomuto pomenovaniu, preto v úvode používa slovné spojenie *SS. Patrum qui temporibus apostolicis floruerunt opera* /Diela svätých otcov žijúcich v apoštolskom období. In САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 56.

⁴¹ ITTIG, L. Th. 1699. *Patrum apostolicorum bibliotheca*. Leipzig 1699.

⁴² Pozri САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 55-56.

⁴³ Pozri СИДОРОВ, А. И. 1996. *Курс патрологии. Возникновение церковной письменности*. Москва: Русские Огни, 1996. s. 53.

vznikol na základe riešenia sporov medzi rímskokatolíckymi a protestantskými teológmi v otázkach dogiem a štruktúry cirkevného spoločenstva skúmaného obdobia. Výsledkom tejto konfrontácie boli početné vydania štúdií s prekladmi a analýzou týchto spisov.⁴⁴

Narozdiel od súčasného zoradenia patrystických spisov v nami sledovanom období, Cotelierius a Ittig zahrnuli do svojich vydaní len autentický a neautentický list svätého Klimenta Rímskeho, spis Barnabáša, listy svätého Ignatia Antiochijského, list svätého Polykarpa Smyrnského a Hermasov spis Pastier. Neskorší patrológovia postupne rozširovali kruh autorov a spisov spadajúcich do skupiny apoštolských mužov, napríklad List Diognetovi, niektoré úryvky Papia, texty opisujúce mučeníctvo svätého Ignatia Antiochijského a svätého Polykarpa Smyrnského, a naposledy pridaný spis Didachi dvanástich apoštolov. Pomenovanie patres apostolici však bolo napriek rozširovaniu textov zachované. V modernej patrológii sa stretneme s dvoma pohľadmi, ktoré hovoria o pomenovaní „apoštolskí muži“ a začlenení literatúry, ktorá spadá do obdobia apoštolských mužov. S určitosťou môžeme vyjadriť jednotu u všetkých patrológov, keď pomenovanie „apoštolskí muži“ plne vzťahujeme na troch autorov – svätý Kliment Rímsky, svätý Ignatios Antiochijský a svätý Polykarp Smyrnský. Vo vzťahu k ostatným dielam niektorí patrológovia sú opatrní v ich začlenení do spisov apoštolských mužov snáď z dôvodu obsahovej odlišnosti týchto spisov v porovnaní so spismi troch vyššie spomenutých autorov a rovnako tiež kvôli pochybnostiam autorstva niektorých spisov. Vo všeobecnosti, ak hovoríme o spisoch apoštolských mužov, je potrebné bližšie definovať to, čo ich zahrňa do spoločnej skupiny patrystických spisov. Je to časové vymedzenie, ktoré sa začína koncom doby apoštolov a končí začiatkom obdobia apologétov. Táto skutočnosť má svoje historicko-teologické opodstatnenie. Inak povedané, základným kritériom začlenenia spisov do tejto skupiny je iba obdobie, do ktorého spadá literatúra podľa času svojho vzniku a jeho charakteristické vlastnosti vplývajúce na spisy,

⁴⁴ Pozri ПРЕОБРАЖЕНСКИЙ, П. 1895. *Писанія Мужей Апостольскихъ. Въ русскомъ переводе, со введеніями и примечаніями къ нимъ*. Санкт-Петербургъ : Издательство книгопродавца И. А. Тузова. 1895. s. 8.

z toho dôvodu by bolo vhodnejšie nazvať túto skupinu spisov ako „pamiatky starobylej cirkevnej literatúry obdobia apoštolských mužov“.⁴⁵

Všeobecne spisy apoštolských mužov môžeme charakterizovať po obsahovej stránke ako veľmi podobné kanonickým spisom Nového Zákona obzvlášť listom svätého apoštola Pavla. To potvrdzujú dve skutočnosti: poapoštolské obdobie nie je možné presne časovo ohraničiť a spisovatelia tohto obdobia sú pokračovateľmi apoštolskej tradície. Väčšina týchto spisov je spôsobom riešenia ako reakcia na vzniknutý problém vnútri alebo mimo spoločenstva Cirkvi. Zároveň tieto spisy majú aj didaktický charakter, pretože boli neustále šírené ich prepisovaním a obiehaním medzi miestnymi cirkevnými spoločenstvami. Môžeme predpokladať, že tieto listy sa čítali počas bohoslužieb. Podobný jav riešenia problémov v súčasnosti sa dnes objavuje len minimálne. Z listov cítiť jednu veľmi dôležitú zaujímavosť. Pri riešení akéhokoľvek konfliktu apoštolskí muži nikdy nezabúdali na to, že ho majú riešiť predovšetkým v duchu Evanjelia. Takýto spôsob riešenia pri odbúravaní vlastného egoizmu s dôrazom na Božiu vôľu je zárukou jednoty Cirkvi, čo sa prejavovalo vo všetkých oblastiach života cirkevného spoločenstva. Práve preto je obdobie apoštolských mužov v porovnaní s ostatnými periódami cirkevnej histórie výnimočné, keďže sa z uvedených faktov počas neho objavuje minimum heréz a rozkolov.

Ďalším špecifikom literatúry tohto obdobia je jej literárna jednoduchosť, ktorá vyplývala z čistého vnútorného kresťanského presvedčenia a tiež jej čistota bez akéhokoľvek vplyvu helénskej kultúry.⁴⁶ Všeobecne môžeme zhrnúť, že literatúra z tohto obdobia dejín Cirkvi má tiež osobitý ráz rozvíjania kresťanského učenia, ktorý je veľmi blízky apoštolskému duchu. Cirkevní spisovatelia prvej Cirkvi dali základ svätotcovskej literatúre. Do určitej miery tieto spisy nie sú len pokračovaním textov svätých apoštolov, ale majú

⁴⁵ Pozri ГУНДЯЕВ Н. *Лекции по патрологии II курс 1-е полугодие (Конспект)* [online]. [2010-06-23]. Dostupné na internete: <<http://teolog.ru/lib/t2.php?pid=129>>. Pozri tiež САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 56.

⁴⁶ Pozri САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 57.

istú podobu komentárov na Sväté Písmo. Sú teda neodmysliteľnou súčasťou tradície Cirkvi.

Teologický obsah spisov vyplýva z religióznej intuície a je charakterizovaný v troch hlavných rovinách: v christológii, ekleziológii a eschatológii. V kontexte týchto troch aspektov výkladu učenia Cirkvi môžeme sledovať ešte pneumatologický aspekt, ktorý napomáha k vytvoreniu neskoršieho systematického učenia o Svätej Trojici.⁴⁷ Rovnako tu vidíme aj základné etické princípy, pretože otázky kresťanskej duchovnosti tvoria jeden z hlavných pilierov obsahu tvorby apoštolských mužov.⁴⁸

Pokiaľ ide o charakter spisov obdobia apoštolských mužov, môžeme ho zhrnúť do niekoľkých základných črt:

- spisy apoštolských mužov nepatria do tvorby ani jednej teologickej školy,
- podľa spôsobu písania sú takmer totožné s tvorbou svätých apoštolov,
- sú určitým doplnením či dodatkom kanonických spisov Nového Zákona,
- cieľom ich napísania boli poučenia,
- niektoré z nich ponúkali riešenie problému konkrétnej miestnej Cirkvi,
- spravidla boli napísané ako reakcia na vzniknutú situáciu.⁴⁹

S podobným postrehom sa stretávame u patrológa P. Preobraženského, ktorý píše, že zachované spisy boli vo svojej dobe vo veľkej úcte medzi kresťanmi, pretože nadväzovali na texty novozákonných textov, respektíve boli vnímané ako ich dodatky a pokračovania a častokrát boli v jednotlivých cirkevných spoločenstvách zaradené do čítania na bohoslužbách spolu s apoštolskými listami a ďalšími novozákonnými textami Svätého Písma. Tieto spisy odpovedajú na mnohé otázky v rámci štúdia biblistiky, dogmatického

⁴⁷ Pozri ЗАВЕРШИНСКИЙ, Г. 2001. Пневматология мужей апостольских. In *Богословский сборник*. Москва : Издательство ПСТБИ, 2001, № 7, s. 162.

⁴⁸ Pozri ПИСАРЕВ, Л. И. 1915. *Очерки из истории христианского вероучения патристического периода. Т. 1. Век мужей апостольских (I и начало II в.)*. Санкт-Петербург : Издательство Олега Абышко, 1915. s. 13.

⁴⁹ Pozri ГУНДЯЕВ Н. *Лекции по патрологии II курс 1-е полугодие (Конспект)* [online]. [2010-06-23]. Dostupné na internete: <<http://teolog.ru/lib/t2.php?pid=129>>

učenia a dejín Cirkvi.⁵⁰ Všetky pamiatky z tohto obdobia majú spoločný obsah a formu a sú tu zahrnuté na základe spoločných kritérií života Cirkvi.⁵¹ Spisy apoštolských mužov tvoria neodmysliteľnú súčasť pravoslávnej Cirkvi. Ich význam spočíva v tom, že obsahujú všetky nosné základy tradície Cirkvi. Pri ich porovnávaní s neskoršou cirkevnou literatúrou, ktorá bola orientovaná skôr na apológiu učenia Cirkvi vo vzťahu k herézam, zisťujeme, že vyjadrujú rovnakú vieru v Trojjediného Boha, ktorú poznáme nezmenenú od doby Isusa Christa až dodnes. Obsahujú tiež svedectvá o cirkevnej štruktúre, i keď nie vždy plne zrozumiteľné, pretože jednotlivé miestne Cirkvi sa v danom kontexte terminologicky odlišovali so zachovaním rovnakej podstaty. Zároveň sa vyznačujú aj religiózno-morálnym obsahom.⁵²

Názov „spisy apoštolských mužov“ nie je potrebné chápať ako doslovné pomenovanie týchto pamiatok prvej cirkevnej literatúry poapoštolského obdobia.

SUMMARY

The writings of the apostolic men represent the inalienable treasure of the Orthodox Church. The second half of the first century and the first half of II. century is the least clear period in the history of church writing. At present, we can see that many of the Apostolic men's writings today are secondary to the research activity. The small number of the preserved literary heritage of the post-apostolic period is important to perceive as a natural phenomenon that is not primarily based on the entry of Christianity into society as a result of human research, wisdom and words, but as God's revelation and God's work among men. In the whole evaluation of the apostolic men's period, it is also

⁵⁰ Позри ПРЕОБРАЖЕНСКИЙ, П. 1895. *Писанія Мужей Апостольскихъ. Въ русскомъ переводе, со введеніями и примечаніями къ нимъ*. Санкт-Петербургъ : Издательство книгопродавца И. А. Тузова. 1895. s. 7.

⁵¹ СКУРАТ, К. Е. 2005. *Святые отцы и церковные писатели доникейского периода (I – III вв.)*. Учебное пособие по патрологии. 1. vyd. Сергиев Посад : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, Московская Духовная Академия, 2005. s. 10.

⁵² Позри ГУНДЯЕВ Н. *Лекции по патрологии II курс 1-е полугодие (Конспект)* [online]. [2010-06-23]. Dostupné na internete: <<http://teolog.ru/lib/t2.php?pid=129>>

necessary to realize, that it was rather conservative period than creative. In general, the writings of apostolic men can be characterized on the content page as very similar to the canonical writings of the New Testament, especially the letter of the holy apostle Paul. The specificity of the literature of this period is its literary simplicity, which resulted from a pure inner Christian conviction and its purity without any influence of Hellenic culture. The theological content of the writings stems from religious intuition and is characterized by three main levels: in Christology, Ecclesiology, and Eschatology.

Zoznam bibliografických odkazov

- Антология. Раннехристианские отцы Церкви. 1978. 1. vyd. Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. 734 s.
- АТАНАСИЈЕ, еп. 1999. *Дела апостолских ученика. Библиотека оца Цркве. Књига 1. Брњачка Бања – Требиње : Братство св. Симеона Мироточивог*, 1999. 489 s.
- ГУНДЯЕВ Н. *Лекции по патрологии II курс 1-е полугодие (Конспект)* [online]. [2010-06-23]. Dostupné na internete: <<http://teolog.ru/lib/t2.php?pid=129>>
- PILKO, J. 2014. Zostúpenie Isusa Christa do podsvetia v patristickej literatúre prvých 3. storočí. [online]. [2016-04-29]. In *Prawosławie jako czynnik odnowy tradycyjnych chrześcijańskich wartości w Unii Europejskiej (świadectwo i męczeństwo) : II. rocznik, Kasztel w Szymbarku K. Gorlic, 9.12.2014*. Gorlice : Diecezjalny ośrodek kultury prawosławnej ELPIS w Gorlicach, 2014. s. 116-123. ISBN 978-83-63055-87-5. Dostupné z: < http://www.okp-elpis.pl/book,open,2414,0,%E2%80%9EPRAWOS%C5%81AWIE_JAKO_CZYNNIK_ODNOWY_TRADYCYJNYCH_CHRZE%C5%9ACIJA%C5%83SKICH_WARTO%C5%9ACI_W_UNII_EUROPEJSKIEJ_%28%C5%9AWIADECTWO_I_M%C4%98CZE%C5%83STWO%29%E2%80%9C_II_rocznik.htm l>.
- ПИСАРЕВ, Л. И. 2009. *Очерки из истории христианского вероучения патристического периода. Т. 1. Век мужей апостольских (I и начало II в.). 2.*

- изд. Санкт-Петербург : Издательство Олега Абышко, 2009. 576 s. ISBN 978-5-903525386.
- ПРЕОБРАЖЕНСКИЙ, П. 1895. *Писанія Мужей Апостольскихъ. Въ русскомъ переводе, со введеніями и примечаніями къ нѣмъ.* 2. изд. Санкт-Петербургъ : Издательство книгопродавца И. Л. Тузова, 1895.
- PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I.* Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Československu, 1990. 464 s. ISBN 80-85128-08-10.
- САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века.* 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. 753 s. ISBN 5-94625-092-2.
- СИДОРОВ, А. И. 1996. *Курс патрологии. Возникновение церковной письменности.* 1. vyd. Москва : Русские Огни, 1996. 351 s.
- СКУРАТ, К. Е. 2005. *Святые отцы и церковные писатели доникейского периода (I – III вв.). Учебное пособие по патрологии.* 1. vyd. Сергиев Посад : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, Московская Духовная Академия, 2005.
- ŠAK, Š. 2014. *Liturgická obnova v pravoslávnej teológii.* In *Reformy liturgii a powrót do zrod.* Kraków : Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, 2014. s. 29-35. ISBN 978-83-7438-382-0.
- ЗАВЕРШИНСКИЙ, Г. 2001. Пневматология мужей апостольских. In *Богословский сборник.* Москва : Издательство ПСТБИ, 2001, № 7. s. 162 – 183.
- ZOZULAK, J. 2007. *Ortodoxia a ortopraxia.* Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. 191 s. ISBN 80-8068-693-2.

EARLY CHURCH LITERATURE IN THE PERIOD OF APOSTOLIC MEN (GENERAL INTRODUCTION)

Pavol Kochan, lecturer, Faculty of Orthodox Theology, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, pavol.kochan@unipo.sk, 00421517724729

Vasyl Kuzmyk, priest, Orthodox archdiocese in Prešov, Orthodox church in the Czech lands and in Slovakia, Budovateľská 1, 080 01 Prešov, Slovakia, vasyk.kuzmyk@gmail.com

Abstract

The Church literature of the Apostolic Men period is an essential part of the tradition of the Orthodox Church, although it is small but very rich in the theological context. Recently, in theological circles, we can see the great interest of church historians in penetrating the mysteries of the ecclesial life of this period. The analysis of the preserved monuments from this period approaching the relatively clear picture of the life of the church community in the early Church. One very important feature of these monuments is their lively perception of faith in Christ. The study is focused on the analysis of the collected knowledge of the studied literature obtained by the tireless work of the patrologues of the 18th - 21st centuries.

Key words

Clement of Rome, Ignatius of Antiochia, apostolic man, Church, faith

PROROK MOJŽIŠ TROCHU INAK

Mário BLAHOTA

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Mojžiš je ústrednou ľudskou postavou kníh Exodus až po Deuteronomium. Nebolo by vhodné hovoriť o knihe Exodus, bez zmienky o Mojžišovi. O Mojžišovi sa dá vypovedať mnoho, predovšetkým, že v biblickej tradícii je jeho osoba chápaná ako postava prorocká, ako ten ktorý hovoril tvárou tvár s Jahvem *Dt 34,10*. Kým v *Ex 33,18-23* je opis ako vo *v.18* Mojžiš žiada Jahveho, aby mu ukázal svoju slávu. Odpoveďou mu je *v.20*, kde Jahve hovorí „*Nebudeš môcť vidieť moju tvár, lebo ma neuvidí človek aby zostal nažive*“. Tak ako si opíšeme v stati o tradícii patriarchov, tak aj v stati o teofánii Boha, tak práve aj v podaniach o Mojžišovi vidieť, že sa tu prelínajú zrejme staršie tradície o „*možnosti nekomunikovať s Bohom tvárou v tvár*“ a tradíciou „*komunikovať s Bohom tvárou v tvár*“. Zrejme mladšie podania a legendy o Mojžišovi z neskorších čias, opisujú Mojžiša ako výnimočnú a jedinečnú postavu dejín Izraela a pre toto opis „*komunikácie s Bohom tvárou v tvár*“, ako to vidíme v *Dt 34,10*. A práve kniha Deuteronomium, je pôvodne samostatnou knihou mladšieho dáta. Stručne povedané, že exilové a poexilové obdobie je obdobím „*kanonizovania*“ a „*reedície*“ starších biblických podaní. Teda aj staršie zbierky a rozprávania o Mojžišovi, práve v tomto období prešli určitou teologickou transformáciou, s ohľadom na znovuvybudovanie novej národnej identity Izraela. Pre ďalšie rozvinutie tejto témy, je potrebné poznať a pochopiť dejinné pozadie Izraela v exilovom, a bezprostredne poexilovom období. Práve v tomto období sa Izrael stáva „*národom knihy*“. Izrael v poexilovom období, aby zachoval svoje kultúrne dedičstvo a svoju národnú identitu musel tak povediac, znovu prehodnocovať svoje teologické dedičstvo. Starobylé príbehy, legendy a tradície o praotcoch, hrdinoch, prorokoch a kráľoch opäť dostávajú nový teologický šat, a to nie len pôsobením a ich zvesťou v dejinách Izraela, ale aj

nový „národný rozmer“. Práve keď toto pochopíme, tak slová z Dt 34,10 „Ale nepovstal viacej v Izraelovi prorok, aký bol Mojžiš, ktorého by bol znal Hospodin tvárou v tvár“ nadobudnú jasné kontúry pre čitateľa Deuteronomia. Pretože práve teológia knihy Deuteronomium, je teológiou „deuteronomistickou“, ktorá dejiny interpretuje s „ohliadnutím sa späť“ na dejiny Izraela, a nanovo ich teologicky sprostredkováva národu. Po takomto krátkom úvode sa môže začať naša snaha o priblíženie osoby Mojžiša. Už samotné meno v hebrejskej forme „Moše“ naznačuje určitú spriaznenosť s egyptskou teoformnou koncovkou mien egyptských faraónov. Mená ako Thutmose alebo Ramesse vlastne znamenajú to, že egyptské božstvá boli sploditelia faraónov a egyptskí králi boli vlastne prídavkom „mose“ ich synovia. Touto problematikou sa zaoberal už Sigmund Freud vo svojom diele „Mojžiš a monoteizmus“. Už samotný biblický text v Ex 2,1-10 sa snaží prostredníctvom príbehu vysvetliť, pôvod Mojžišovho mena. Problém je však v tom, že faraónova dcéra vo v.10 hovorí „A bol jej za syna, a nazvala jeho meno Moše a riekla: Lebo som ho vytiahla z vody.“ Musím však povedať, že je nepravdepodobné, aby egyptská princezná vedela hebrejsky, keďže ako sme si vyššie uviedli, že sa v prípade ľudu, ktorý sa podieľal na otrockých prácach jednalo o malú nevýznamnú skupinu. Keďže aj egyptské historické záznamy mlčia o odchode tejto skupiny z Egypta. Z príbehu podaného v knihe Exodus je jasné, že ide o **etiologické podanie** a vysvetlenie mena Moše. Biblická tradícia bežne užíva etiologické podania vysvetľujúce mená kultických miest, mien osôb atď., ako napríklad zápas Jáкова s Bohom v Gn 32,23-32 kde sa etiologicky zdôvodňuje názov miesta ako „Penuel“ hlavne verš 31. Alebo podanie o Jákovovi a jeho sne v Gn 28,10-19 kde sa nám zachovalo etiologické podanie o mieste zvanom „Betel“. Tiež aj etiologické zdôvodnenia názvu studne z príbehu o „vypudení Hagar“ v Gn 16,6-16 a v Gn 21,9-20. Nie je to nič nezvyklé, pretože biblický človek neuvažoval vedeckým spôsobom, ale pracoval s legendami o svojich predkoch a všetky príbehy nemali za úlohu vedecky definovať miesta a činy osôb, ale vždy tam išlo o tzv. „demytologizovanie ich mlhavého pôvodu a činov“. Takýmto etiologickým rozprávaním, sa osoby a miesta stávajú konkrétnymi osobami a miestami. Práve tu biblické postavy dostávajú dejinný historický rámec. Už nejde o mýtus, ako v iných

národov, ale o konkrétne dejinné a historické zasadenie biblických miest a osôb, do prostredia v ktorom Jahve pôsobí. Teda v dejinách a dejinným, nie mytologickým spôsobom. Tak je to aj s príbehom o Mojžišovi. Už to nie je postava mýtická s nejasným pôvodom, ale postava konkrétna a historická na ktorú sa môže ďalej naviazať príbeh o vyvedení Izraela z Egypta, uzavretie zmluvy a putovanie púšťou. Z hľadiska religionistických zrovnávacích štúdií, je príbeh v Ex 2 o narodení Mojžiša porovnateľný s inými významnými mýtickými postavami dávneho staroveku.⁵³ Napríklad kráľ Sargon z Akkadu z 3. tisícročia pred Kr. o ktorom sa píše, že aj jeho matka porodila tajne a spustila ho košom dole po rieke. Rieka ho doviedla k mužovi menom Akki, ktorý bol čerpačom vody, a ten ho vychoval ako vlastného. Podobné legendy sú aj o Kýrovi, Remulus a Rémus. Z gréckej mytológie sú to Oidipus, Perseus, Herakles a iní. Vždy tam ide o podobný mytologický rámec. Má sa narodiť významná osobnosť, a jej narodenie spôsobí ťažkosti už doteraz panujúcej božskej alebo kráľovskej autorite. Ich narodeniu predbieha útlak, prenasledovanie a tak náš hrdina musí uniknúť a vracia sa späť ako dospelý jedinec, ktorý zmení dejiny či už nábožensky, alebo politicky. Pozri aj narodenie a útek Christa do Egypta v Mt 2,1-23. Po prehlbení týchto poznatkov však nesmieme ostať na bode, že sa jedná len o mytologické postavy. Práve naopak. Tak ako som opísal významné nábožensko-politické osobnosti staroveku boli vždy predmetom legend a mytologického zbožšňovania ich pôvodu. A takéto mytologické uvažovanie v staroveku, potvrdzovalo ich výnimočnosť. ***Biblická tradícia sa však snaží demytologizovať a zasadiť ich od počiatku svojho pôsobenia, do konkrétnej dejinnej doby.*** Teda v prípade nášho Mojžiša, ak aj bolo nejaké staršie podanie a spojitosť s egyptským pôvodom Mojžiša, tak hebrejský autor sa snaží osobu Mojžiša takpovediac „odegypštiť“ a dať mu jasné hebrejské kontúry, ktoré budú použiteľné pre budovanie národnej identity budúceho Izraela. *Teda práve v tomto vidím hebrejského génia „demytologizácie“ osôb a dejín a v konečnom dôsledku aj Boha samotného.* O tom, že ohľadom Mojžišovej osoby boli rôzne podania, možno vybadať aj zo samotného textu. Konkrétne narážam na udalosti v Ex

⁵³ FREUD, S. 1995. *Mojžiš a monoteizmus*. Bratislava : Danubiaprint, 1995. s. 12.

2,18 a Ex 3,1. Ide o stať kde sa opisuje Mojžišov útek k Midjáncom. Kým v Ex 2,18 sa Mojžišov budúci svokor volá *Reuel*, tak v Ex 3,1 sa volá *Jetro*. Tu práve badať rôzne pramenné vrstvy textu knihy Exodus, ktoré sú zipovito poskladané do jednoliateho príbehu. Preto aj hora na ktorej sa Jahve zjavuje Mojžišovi sa raz nazýva „*Choreb*“ ako v Ex 3,1 a v iných textoch sa nazýva horou „*Sinaj*“ ako v Ex 19,23. Nejedná sa o dve rozdielne hory, ale o dve rozdielne tradície a pramenné vrstvy, ktoré sa nachádzajú aj v knihe Exodus. *Jedná sa o pramenné vrstvy s pracovným názvom Jahvista a Elohista*. Treba si všimnúť aj dvojité rozprávanie o povolaní Mojžiša v Ex 3,1-4,17 a Ex 6,2 -7,7. Pozoruhodné je aj to, že v texte o Mojžišovom úteku k Madiáncom v Ex 3,1 je Mojžišov svokor Jetro uvedený ako „*kňaz a knieža Madianska*“. Práve táto zmienka v odbornej literatúre, dáva dôvod k vzniku rôznych hypotéz o mimoizraelskom pôvode kultu Jahveho. Teda, že Izraeliti prevzali kult od Madiáncom prostredníctvom Jetra k Mojžišovi. Poukazuje sa aj na text v Ex 18,1-12, kde Jetro prichádza k Mojžišovi, lebo počul čo všetko Jahve učinil Izraelitom, aby mu prostredníctvom prinesenej obety vzdal chválu a úctu. Niektorí vo v. 10 chápu slová Jetra „*Nech je zvelebený Hospodin, ktorý vás vyslobodil z rúk Egypťanov faraóna.....*“ ako vyznanie svojmu Bohu z madianska. Slová vo v. 11 „*Teraz som poznal, že Hospodin je väčší než všetci bohovia...*“. znejú a môže z nich vyplývať, že Jetro bol polyteista, teda uznával viacero božstiev. Táto možnosť však nevylučuje, že meno Jahve mu už nebolo známe. Možný tu je výklad, že ho poznal, ale slová „*až teraz som poznal*“ že Jahve je väčší, že ho mohol poznať, ale až teraz si uvedomil jeho nadradenosť nad inými božstvami. Ale v.11 môže znamenať aj to, že sa jedná o *Jetrovo obrátenie*.⁵⁴ A to buď obrátenie vo forme ako som vyššie opísal „*z polyteizmu k Jahvemu, ktorého už poznal*“ alebo obrátenie absolútne, teda „*z polyteizmu k Jahvemu, ktorého nepoznal*“. To druhé obrátenie teda znamená, že o Jahvem nikdy predtým nepočul, ale na základe Jahveho divov, ktoré učinil v Egypte sa odvracia od svojich uctievaných božstiev k Bohu novému, o ktorom tak veľa počul, teda k Jahvemu. A vo v. 12 mu prejavuje úctu prostredníctvom prinesenej obety, aby tak utvrdil, že aj on s ním uzaviera

⁵⁴ RENDTORFF, R. 1993. *Hebrejská bible a dejiny*. Praha : Vyšehrad, 1993. s. 35.

zmluvu, a chce ho uctievať. Je tam uvedená aj obetná hostina, a to v biblickej starovekej tradícii znamená, že prostredníctvom obetných hodov sa uzatvárali zmluvy. Totiž v dobe patriarchov v knihe Genesis, a tiež aj v knihe Sudcov sa môžeme dočítať, že rodiny priniesli obeť Jahvemu bez kňazského prostredníka. Tuk a droby sa obetovali Bohu, a zbytok zjedla celá rodina spoločne. Išlo o obecenstvo veriacich so svojím Bohom. Príklad utvrdzovania zmluvy medzi rodinnými klanmi môžeme vidieť aj v Gn 31,44-54. Ustanovenie sviatku Pesach v Ex 12,1-51 je ustanovením obetnej zmluvy. Aj zmienka v Ex 24,11⁵⁵, kde kniežatá Izraela videli Boha a nezabil ich, ale *spoločne pred ním na vrchu jedli a pili*. Teda je tam opis obetnej hostiny, ako deklarácia o uzatvorení zmluvy. Teda aj zmienka o Jetrovi v našom rozoberanom texte v Ex 18,1-12 a to konkrétne vo v. 12⁵⁶, kde sa hovorí o obetnej hostine naznačuje, že Jetro prišiel za Mojžišom k Sinaju, aby uzavrel zmluvu s, pre neho, *novým Bohom menom Jahve*, spolu s Mojžišom a staršími. Takto môžeme spochybniť tzv. „Kénijskú hypotézu“ o pôvode kultu Jahveho.

Na záver by som rád ešte ozrejmil, prečo sa v západnej kultúre a kresťanstve zvykol Mojžiš zobrazovať s tvárou, na ktorých má rohy. Takúto podobu môžeme nájsť aj v bazilike sv. Petra v Ríme, a aj umelci ako Michelangelo v 16. storočí vytvoril sochu rohatého Mojžiša. Teda už od stredoveku môžeme badať pri umeleckom vyobrazení Mojžiša zobrazeného ako postavu s dvoma rohmi na čele. Takéto zobrazovanie má svoje korene v mazoretskom hebrejskom texte knihy Exodus 34,29-35. Konkrétne sa jedná o v. 29, ktorý popisuje, že keď Mojžiš schádzal z hory Sinaj s dvomi doskami zákona, nevedel že sa *skveje koža na jeho tvári*. Teraz si pozrime text v pôvodnom znení. Text znie nasledovne:

וַיְהִי בְּרֵדִת מֹשֶׁה מִקֶּר סִינַי וַשָּׁנִי לַחַת הָעֵדֻת בֵּיד־מֹשֶׁה בְּרֵדִתוֹ מִן־

הָהָר וּמֹשֶׁה לֹא־יָדַע כִּי קָרַן פָּנָיו בְּדִבְרֵי אֱתָוֹ:

⁵⁵ Boh nezdvihol ruku na popredných Izraelitov, hoci ho uzreli. Potom jedli a pili.

⁵⁶ Potom Mojžišov test Jitro priniesol Bohu spaľovanú obeť i obety s hostinou. Áron a všetci starší Izraela prišli, aby sa zúčastnili spolu s Mojžišom na obetnej hostine pred Bohom.

Text by sme mohli preložiť nasledovne: *“A stalo sa keď zišiel Moše z hory Sinaj a dve dosky svedectva v ruke Mošeho počas toho ako zchádzal z tej hory a Moše nevedel, že žiarila koža jeho tváre od jeho rozhovoru s ním.”*

V texte si treba všimnúť, že pre nás je podstatné hebrejské slovo קָרַן (*káran*). Tento tvar je v našom texte v slovesnom rode *qal*. קָרַן: **qal**: pf. קָ: **shine, be radiant** (of face) Ex 34^{29f-35}. Ak by bol daný tvar v v slovesnom rode *Hif*. הִפָּ: pt. מִקְרַן: **be with horns** Ps 69³², zmenil by sa preklad slova. Teda qalový slovesný rod tento výraz prekladá ako *“žiarit”*, ale aj *“vysielat žiaru”*, a v hifiovom tvare už znamená *“byť s rohmi”*, alebo *“zapríčiniť, aby mal niekto rohy”*. Vieme, že mazoréti v 10. stor n.l. opunktovali hebrejské konsonanty, teda spoluhlásky samohláskami. Znamená to, že ak hebrejské slovo *“karn”* v texte bolo bez samohlások dalo by sa opunktovať ako naše *“káran”* čo vidíme aj v našom texte, ale dalo by sa opunktovať ako aj *“keren”*. A slovo *“keren”* znamená práve **“roh”**. Preto v hifilovom tvare už sa mení význam slova a prekladá sa ako *“mať roh”*.

Pozrime sa, čo na text hovorí text Septuaginty. Text znie nasledovne:

LXT **Exodus 34:29** ὥς δὲ κατέβαινεν Μωϋσῆς ἐκ τοῦ ὄρους καὶ αἱ δύο πλάκες ἐπὶ τῶν χειρῶν Μωϋσῆ καταβαίνοντος δὲ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὄρους Μωϋσῆς οὐκ ᾔδει ὅτι δεδόξασται ἡ ὄψις τοῦ χρώματος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐν τῷ λαλεῖν αὐτὸν αὐτῷ

Nie je treba prekladať celý text, len si musíme všimnúť, že Septuaginta tento hebrejský tvar prekladá slovom **δεδόξασται**, čo môžeme smelo preložiť ako *„oslávená,ý”* teda preklad znie *„oslávená bola koža na jeho tvári”*. Lexikónny text píše: **δοξάζω**—**1. praise, honor, magnify** Mt 5:16; 6:2; Lk 5:25f; Ac 11:18; Ro 11:13; 1 Cor 12:26; 1 Pt 4:16.—**2. clothe in splendor, glorify** J 8:54; 13:31f; 17:1, 4; 21:19; 2 Cor 3:10; 1 Pt 1:8; of life after death J 12:16, 23; Ac 3:13; Ro 8:30.

Keď sa vrátíme k hebrejkému textu, tak aj židovskí rabíni a učitelia ako napríklad *Rabbi Shor*, tvrdí, že slovo sa ma čítať ako *“keren”*, pretože tvár mu tak žiarila, že mala podobu dvoch svetelných lúčov, ktoré pripomínajú rohy. Preklad s výkladom k Starému zákonu: Exodus, Levitikus, s. 325 hovorí toto: *“Zobrazovanie Mojžiša s rohy kresťanském umění, se opírá o překlad, který od Aquily přešel do Vulgáty: “jeho tvář byla orožená (rohatá).”* A ďalej píše: *“Původne šlo o jistě o náznak, že Mojžíš je postavou vskutku jedinečné, velké, nedpřirozené moci (sr. Dan 7, 7n), a proto byla ve starém Orientu symbolem králů a bohů. Teprve pozdějším zduchovňováním dochází k představě zářící kůže, tak tomu rozumí apoštol Pavel (2Kor 3).* Teda v starovekom svete, v myslení Orientu boli rohy symbolom nadprirodzenej moci kráľov a bohov. Zobrazovanie démonov a diabla s rohmi, pochádza až zo stredovekej Európy, približne od 11. storočia n.l. Preto treba chápať zobrazovanie rohatého Mojžiša u renesančných autorov ako o návrat k myšlienkam vznešeného starého Orientu.

SUMMARY

Moses is the central human figure of books from Exodus to Deuteronomy. In Biblical tradition, his person is perceived as a prophetic figure, like the one who has spoken face to face with Yahweh. The younger writings and legends of Moses from a later date describe Moses as an exceptional and unique figure in the history of Israel. Older collections and narratives about Moses have just undergone some theological transformation in this period. Israel in the post-exile period of identity had to re-evaluate its theological heritage. However, the Biblical tradition seeks to demythologize and plant them from the beginning of their activity to a particular historical age. In the case of our Moses, if there was any older service and connection with the Egyptian origin of Moses, the Hebrew author tries to dispossess Moses's connection with Egypt and give him clear Hebrew contours that will be useful for building the national identity of the future of Israel.

Zoznam bibliografických odkazov

- Biblia Hebraica Stuttgartensia*. 1967/77. Stuttgart : Deutsche Bibelgesellschaft, 1967/77. ISBN 3-438-05219-9.
- Bible Works*. LLC. 1994-2006. *CODEX LENINGRADENSIS. Hebrew text version ID*. WTT Biblia hebraica Stuttgartensia.
- RAHLFS, A. 1935. *LXX Septuaginta*. Stuttgart : German Bible Society. Greek text version ID: LXT.
- GESENIUS, F. W. H. 1997. *Hebrew-chaldee lexicon to the Old testament*. Michigan (USA) : Baker Books, 1997. ISBN 0-8010-3736-0.
- BLAHOSLAV, P. 1997. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. Praha, 1997. ISBN 80-7017-121-9.
- SOUČEK, J. B. 1997. *Řecko-český slovník k Novému zákonu*. Praha, 1997. ISBN 80-7017-025-5.
- STARÝ ZÁKON, *Průklad s výkladem II –Exodus, Levitikus*. Praha : Kalich, 1975.
- FREUD, S. 1995. *Mojžiš a monoteizmus*. Bratislava : Danubiaprint, 1995. 168 s. ISBN 80-218-0185-9.
- RENDTORFF, R. 1993. *Hebrejská bible a dějiny*. Praha : Vyšehrad, 1993. ISBN 80-7021-190-3.

PROPHET MOSES A LITTLE DIFFERENT

Mário Blahota, doctorand, Faculty of Orthodox Theology, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, mario.blahota@smail.unipo.sk, 00421517724729

Abstract

The article describes the person of the Old Testament Prophet Moses, who is one of the most prominent figures of biblical Israel. Moses' description is based on the comparison of old legends describing similar personalities with fates that are close to Moses' life. These are Egyptian stories from which the later Jewish authors tried to get out to make Moses to become the national identity of Israel. Finally, it supplied an explanation of a particular type of medieval western view of Moses with horns.

Keywords

Prophet, Moses, Israel, legend

SPIRITUALITA AKO SOCIÁLNY PROSTRIEDOK POMOCI ČLOVEKU

Rastislav BARKASI

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Bratislava, Slovenská
republika

Ak je spiritualita v živote človeka rozvíjaná a smerovaná správnym smerom, dokáže človeka odosobniť od útrap a nástrah pozemského života, ktoré sú dnes veľmi často spôsobované prevrátenými životnými hodnotami, ktoré človeka zvedú zo správnej cesty. Spiritualitu môžeme považovať nie len ako prevenciu, ale aj možné východisko problémov, ktorých jadro pramení práve nevedomom zanedbávaní viery a potreby uvedomenia si spirituálnej stránky nášho bytia. Správnym smerovaním a prežívaním spirituality človek nachádza základné hodnoty v jeho živote, ktoré jej prostredníctvom pestuje a rozvíja. Spiritualita má v živote človeka nezanedbateľný význam a zohráva dôležitú a jedinečnú úlohu.

VÝZNAM A PÔVOD POJMU SPIRITUALITA

Pojem spiritualita sa po 2. svetovej vojne zaužíval v Nemecku najmä v evanjelickej teológii. Samozrejme aj keď náboženský, a teda religiózny prístup má najdlhšiu tradíciu a je charakteristický hlavne pre východné kultúry, areligiózny, teda nenáboženský prístup k spiritualite má svoje korene práve na západe a to konkrétne v USA. Od roku 1960 sa na objasnenie tohto pojmu uskutočnili viaceré štúdie, ktoré mali za úlohu aj objasniť definovanie špecifického charakteru „spirituálnej teológie“ a jej miesta medzi teologickými disciplínami. Táto teológia skúma skúsenosť spirituálneho života v rôznych situáciách a za rôznych okolností, jej postupný vývin, jej štruktúry a zákonitosti⁵⁷.

⁵⁷ STRÍŽENEC, M. 2007. *Novšie pohľady na religiozitu a spiritualitu*. Bratislava : Slovak Academic Press, 2007. 166 s.

Podľa Vojtíška et al.⁵⁸ pojem spiritualita, vyjadrujúci osobnú, vnútornú polohu náboženstva, sa v druhej polovici 20. storočia rozšíril aj na Západe a to mimo oblasť kresťanstva. Hlavný podiel malo na tomto rozšírení hnutie Nového veku (New Age), ktoré očakávalo (a v jednej svojej časti doteraz očakáva) príchod blaženého veku, ktorému malo, alebo má dôjsť s príchodom spirituality. Rozšírenie pojmu „spiritualita“ súvisí so zvýšeným záujmom najmä o mimo cirkevné a alternatívne náboženstvo na Západe v druhej polovici 20. storočia. Ďalší pridruženým dôvodom v tejto súvislosti sa stala kríza náboženských inštitúcií s krízou tohto typu zbožnosti, ktorý je s nimi spojený. V osemdesiatych rokoch 20. storočia, keď nastúpilo hnutie Nového Veku sa pojem „spiritualita“ dostal aj do psychológie.

Z pohľadu histórie existujú tri zásadné významy slova spiritualita, ku ktorým dospel po analýze encyklopedického slovníka Dictionnaire de Spiritualité. Prvou je náboženský zmysel, ktorý sa týka osobného duchovného života, druhou je filozofický zmysel, ktorý popisuje spôsob bytia alebo spôsobu poznávania, ale dnes prežíva už len v ustálených výrazoch a nakoniec právny zmysel, ktorý však zanikol v šestnástom storočí. Dospel k záveru, že jednoznačne prevážil náboženský význam⁵⁹.

Slovo spiritualita nadobudlo postupne v historickom kontexte ako podstatné meno „spiritualitas“ 3 významy:

- Náboženský (aplikovaný na spirituálny život – od 5. storočia).
- Filozofický (označenie spôsobu poznania – od 12. storočia).
- Právnický (od konca 12. storočia – v súvislosti s cirkevnými funkciami, kultovými predmetmi)⁶⁰.

⁵⁸ VOJTÍŠEK, Z et al. 2012. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha : Portál, 2012. 232s.

⁵⁹ NĚMEČKOVÁ, K. 2016. *Kapitoly k nenáboženské spiritualitě*. Praha : Carpe Momentum, 2016. 78 s.

⁶⁰ STRÍŽENEC, M. 2007. *Novšie pohľady na religiozitu a spiritualitu*. Bratislava : Slovak Academic Press, 2007. 166 s.

Němečková⁶¹ tvrdí, že náboženské poňatie, ktoré sa vynímaním termínu spiritualita presadilo, sa na konci dvadsiateho storočia ešte rozširuje na obecné duchovný význam. Znova sa začína nazerať na spiritualitu ako na prostriedok a cestu k spoznávaní sveta.

Podľa Vojtíška et al.⁶² je spiritualita, ako pojem využívaná pre vystihovanie pozitívnych skúseností s duchovne žijúcimi klientmi a pacientmi, a práve jeho pomocou je vyjadrená nádej, že individualizovaná, nedogmatická a neinštitučná zbožnosť má uzdravujúcu schopnosť. Spiritualita by nemala byť idealizovaná, pretože pri nezdravo naivnom a prílišnom nadšení vzniká nebezpečenstvo, ktoré sa môže následne prejaviť cez násilné činy spáchané napríklad v svätom hneve na demonizovaných nepriateľoch. Nádejame sa, že aj napriek tomuto ideologickému tlaku môže byť pojem „spiritualita“ veľmi nápomocný a osožný.

SPIRITUALITA A JEJ VYMEDZENIE

O spiritualite sa často hovorí v najrôznejších kontextoch. Môže byť kresťanská, budhistická, slovanská, spiritualita stredoveku a dokonca aj spiritualita manželstva, dokonca aj spiritualita úspechu. Takto ponímaná spiritualita je disciplínou a akýmsi rámcom, do ktorého človek môže vstúpiť, alebo z neho vystúpiť, môže ho prijať, alebo o odmietnuť. Je to určitá nadstavba v životnom štýle, spôsob sebauskutočnenia, vrchol pyramídy v známej Maslowovej pyramíde hierarchie ľudských potrieb. V tomto obvyklom chápaní je spiritualita vlastná iba človeku⁶³.

Na spiritualitu sa dá nazerať z pohľadu rôznych disciplín a zameraní, preto je ťažké podať presnú definíciu. Ak nahliadame na spiritualitu v evolučnom

⁶¹ NĚMEČKOVÁ, K. 2016. *Kapitoly k nenáboženské spiritualitě*. Praha : Carpe Momentum, 2016. 78 s.

⁶² VOJTÍŠEK, Z. 2008. *Duchovní poradenství v multikulturní společnosti*. In KRAHULCOVÁ, B. 2008. Kontexty sociální a charitativní práce. Brno : L. Marek pro Univerzitu Karlovu v Praze – Husitskou teologickou fakultu, 2008.,s. 141 – 154.

⁶³ SAMOJSKÝ, P. 2014. *Spiritualita (nejen) pro skeptiky*. 1. vyd. Praha : UNITARIA, 2014. 221 s.

poňatí, tak nie je len podstatou dimenzií osobnosti, ale v dnešnej dobe je potrebné obohatiť jej vnímanie vo všeobecnom povedomí ešte o jeden podstatný aspekt. Je dôležité si uvedomiť, že je to tiež a možno predovšetkým proces kultivácie našej duše, proces zľudšťovania a zároveň je aj súčasťou procesu kultúrneho vývinu⁶⁴.

Podľa Kuberovej a Baňasovej⁶⁵ na spiritualitu v línii kresťanskej roviny nahliadame ako na spôsob vnímania, osvojovania si a osobného zaobchádzania s realitou, ktorej sme súčasťou v danej chvíli a zároveň si uvedomujeme, že skutočnosti v nej prebiehajúce nezávisia len od nás, ale presahujú nás – transcendentujú v telesnom, no hlavne v duchovnom prežívaní. Ide o schopnosť uvedomovania si širšieho rozmeru človeka v súvislosti s jeho momentálnou situáciou a schopnosť možného nasmerovania k skúsenosti uvedomenia si Božej prítomnosti. Hlavnou a prvotnou potrebou pre živú spiritualitu je vedomé prežívanie osobného vzťahu s Bohom.

Šip⁶⁶ uvádza, že: „slovo spiritualita pochádza z latinského slova spiritualis – (duchovný) a znamená individuálne intenzívne prežívanie realizované bytostným ponorením sa do chápania seba samého a osobného či neosobného Boha. Je to stav väčšinou definovaný ako duchovnosť, ktorá človeka prevyšuje a dáva mu zrieť obsah transcendentna. K takémuto prežívaniu slúžia človeku rôzne charakteristické znaky v podobe modlitieb, rozjímania, kontemplácie alebo v terminológii náboženských skupín s hinduistickým pozadím meditácia, či ašpirácia.“

Charakteristiky súčasnej spirituality sa dajú z antropologického hľadiska rozdeliť na tieto zložky:

- Základná voľba a významný obzor existencie.
- Skúsenosť o Bohu.

⁶⁴ NĚMEČKOVÁ, K. 2016. *Kapitoly k nenáboženské spiritualitě*. Praha : Carpe Momentum, 2016. 78 s.

⁶⁵ KUBEROVÁ, H. – BAŇASOVÁ, A. 2015. *Kresťanská spiritualita pre liečebných pedagógov a iných v pomáhajúcich profesiách*. Ružomberok : VERBUM, 2015. 115 s.

⁶⁶ ŠIP, M. 2010. *Spiritualita v kontexte fenoménu siekt a nových náboženských hnutí*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita, 2010. 69 s.

- Angažovanie vo svete.
- Oslobodzujúca spiritualita (obrátenie sa k utláčanému blížnemu).
- Pospolitá spiritualita (komunitné hodnoty)⁶⁷.

Samojský⁶⁸ tvrdí, že ak ponímame spiritualitu z jej hlbšieho koreňa, môžeme vymedziť význam spirituality predovšetkým na človeka a jeho život. Potom je spiritualita určitá aktivita človeka, ktorá nám pomáha naplňať náš život duchovným rozmerom. Je to duševná, alebo fyzická činnosť týkajúca sa otázok zmyslu života a snahy o jeho pochopenie. Je to aktivita, ktorá človeku pomáha vnímať seba samého v kontexte nášho okolia, sveta, vesmíru. Spiritualitu nemôžeme obmedzovať len na premýšľanie, úvahy, prípadne meditácie a ani iné duševné či fyzické činnosti. Je to činnosť, pri ktorej sa každý jedinec sám trochu stráca a znovu nachádza. Základom spirituality je nahliadanie na naše prežitky z iného hľadiska, ako je všeobecne každodenne zaužívané.

Spiritualita má ešte ďaleko k tomu, aby sa stala vymedzeným konštruktom. Dokazuje to nielen fakt, že sa táto skutočnosť spomína vo všetkých štúdiách, ale aj skutočnosť, že takmer všetci autori na začiatku svojich článkov a kníh, v ktorých sa venujú spiritualite definujú tento pojem s odkazovaním sa na známe osobnosti, ktoré sa venujú danej problematike, alebo čerpajú zo svojich pôvodných prác. Rozhodujúcimi zložkami sú zmysel, posvätno, hodnoty, účel, presvedčenie, vzťah k druhému, altruizmus a spolupatričnosť, vplyv na zdravie a pohodu, vzťah k transcendentnej rovine (transcendencia k tvorbe, k tomu, čo je pre mňa osobne najpodstatnejšie, alebo transcendencia k vyššej moci) a eventuálna závislosť na nej, cesty hľadania tejto transcendencie a mnoho ďalších⁶⁹.

⁶⁷ STRÍŽENEC, M. 2007. *Novšie pohľady na religiozitu a spiritualitu*. Bratislava : Slovak Academic Press, 2007. 166 s.

⁶⁸ SAMOJSKÝ, P. 2014. *Spiritualita (nejen) pro skeptiky*. 1. vyd. Praha : UNITARIA, 2014. 221 s.

⁶⁹ NĚMEČKOVÁ, K. 2016. *Kapitoly k nenáboženské spiritualitě*. Praha : Carpe Momentum, 2016. 78 s.

PREŽÍVANIE SPIRITUALITY

Ludí, aj napriek rozdielnostiam v kultúrach, tradíciách, jazykoch, hodnotách, cieľoch a v celej šírke ich rozdielností predsa len spája jedna spoločná definícia, a tou je podstata, že každý je bio-psycho-sociálno-spirituálna bytosť. Z tohto názvu vyplývajú určité základné potreby a javy v živote jedinca, ktoré sú v svojej podstate nemenné a sprítomnené každodennosťou nášho bytia. Spiritualita, aj keď nie vždy v danej chvíli uvedomená, nie je výnimkou.

Každý z nás sa rodí so schopnosťou vidieť odlišnosti v dôležitosti a hodnote vecí a vzťahov. To znamená, že každý z nás má svoju spirituálnu dimenziu. Záleží na tom k čomu ju využijeme. Presnejšie, ku ktorému cieľu ju využijeme⁷⁰.

Podľa Říčana⁷¹ formy prežívania nie sú v tomto prípade obmedzené len na náboženský život. Niektoré z nich sú však náboženstvom jedinečne ponímané a usmerňované. Pokora, sloboda, vďačnosť, inšpirácia, subjektívna istota, skúsenosť vypočutej modlitby, zmysel života, čistota, pravda, túžba po osobnej dokonalosti, (svätý hnev) a dojem, že niekto je prítomný, sú nemenej podstatné formy ako tie, ktoré sú v popredí:

- Úcta. V tomto cite je možné rozoznať bázeň, obdiv, túžbu a odovzdanosť.
- Strach. Tento cit ostáva, ak zmizne z úcty obdiv a túžba. Dnešnému človeku je bližšia úzkosť ak sa cíti opustený od Boha, neschopný prežívať radosť a pokoj pri obradoch a modlitbe. Opakom strachu je pocit bezpečia.
- Viera a dôvera. Tento postoj a cit uisťuje veriaceho o Božej добрôte, štedrości a ochote pomôcť. Ako vyplýva z mnohých starších a novších príbehov, práve viera a dôvera sa dostávajú do popredia a sú silno prežívané.
- Nádej. Je viera uprená do budúcnosti, obzvlášť silno prežívaná, najmä ak je potrebné „skočiť do neistoty“.

⁷⁰ KŘIVOHLAVÝ, J. 2009. *Psychologie moudosti a dobrého života*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing a. s., 2009. 144s.

⁷¹ ŘÍČAN, P. 2007. *Psychologie náboženství a spirituality*. 1. vyd. Praha : Portál, 2007. 328 s.

- Láska. Je najprednejšia zo všetkých „základných náboženských prežívaní“. Duchovná láska je podobne ako pohlavná erotika na úrovni telesnej túžbou po splynutí s pravdou, krásou a dobrom reprezentovanými božstvom. V láske k blížnemu môže dominovať súcit s jeho utrpením, jej spektrum však omnoho bohatšie: potešenie zo vzájomnej blízkosti, zdieľanie radosti a radosť zo spoločných aktivít.

- Pokoj. Je stav vnútorného kludu, charakteristicky založený na viere, nádeji a láske.

- Radosť. Má široké spektrum prežívania. Môže ísť o obyčajnú radosť, napríklad na svadobnej hostine, ale v náboženskom kontexte, napríklad v kultoch plodnosti, môže byť vystupňovaná a mať charakter až orgasticko – extatický, čiže zábavne - uspokojujúci. Radosť je cieľom mystérií predvídajúcich večnú blaženosť, rovnako ako pre mystické spirituality.

- Nutkanie zdieľať sa. Popri spontánnej túžbe podeliť sa s druhými o jedinečný zážitok a nádej môže byť tiež motívom poslušnosti voči autorite, alebo môže byť dokonca obranou proti mučivým pochybnostiam.

Vojtíšek et al.⁷² tvrdia, že spirituálne prežitky, na ktoré nenahliadame z pohľadu teoretických vymedzení, ale skôr pohľadu praktického porozumenia, môžeme rozdeliť na:

- Mimoriadne a všedné,
- Náboženské a nenáboženské,
- Zdravé a patologické,
- Prijemné a neprijemné.

Jednotlivec si v závislosti od rôznych faktorov (vrodený základ, socializácia, kultúrne prostredie, výskyt šancí, životné udalosti) vyberá taký druh spirituality, ktorý najlepšie spĺňa jeho potreby. Charakteristiky u religióznych a nereligióznych ľudí popísal takto:

- Vzhľad a porozumenie.
- Zmysel pre kontext a perspektívu.

⁷² VOJTÍŠEK, Z et al. 2012. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha : Portál, 2012. 232 s.

• Uvedomenie si vzájomnej spätosti veci, jednoty v rámci rozdielnosti, schém v rámci celku.

- Integrácia tela, mysle, duše a ducha ako aj rôznych dimenzií života.
- Zmysel pre zázrak, tajomstvo a úžas.
- Vďačnosť, potešenie, pokora vo vzťahu k dobrodeniam života.
- Nádej a optimizmus.
- Odvaha, duchaplný prístup k životu.
- Energia.
- Odpútanosť.
- Prijatie nevyhnutnosti.
- Láska (najvýstižnejšia charakteristika spirituálnosti osoby).
- Citlivý, starostlivý prístup k iným ľuďom, k sebe a ku kozmu ako celku⁷³.

Aj keď dnešná doba je často zameraná len na materiálnu stránku nášho bytia, neznamená to, že v našom živote sú ostatné stránky našej osobnosti menej podstatné, ak nie práve podstatnejšie pre život a jeho kvalitu ako celku, ktorej jednou zo zložiek je práve každodenná spiritualita.

Siwacki et al.⁷⁴ výskumom zistili, že mimoriadne spirituálne zážitky a prax spojené so zmenenými stavmi vedomia môžu ďalekosiahle pôsobiť na osobnosť. Na jednej strane môžu pomáhať integrovať konfliktné, neurotické a traumatické aspekty osobnosti a v tomto zmysle pôsobiť terapeuticky. V ďalšej rovine môžu rozvíjať a humanizovať osobnosť a tým aj celú spoločnosť.

OSOBNOSŤ ČLOVEKA A SPIRITUALITY V JEHO ŽIVOTE

V spiritualite ide predovšetkým o hľadanie vnútorného, duchovného zmyslu života, o vyrovnanie sa so sebou samým, s vlastnou existenciou s druhými, so spoločnosťou a so svetom. Snaha o pravú spiritualitu je tou najdôležitejšou a najvlastnejšou úlohou každého človeka. Ani ten najosobnejší

⁷³ STRÍŽENEC, M. 2005. *Spiritualita a jej zisťovanie*. [online]. [27-01-2017]. Dostupné z: <<http://www.saske.sk/cas/archiv/1-2005/strizenec.html>>.

⁷⁴ SAWICKI, S. et al. 2009. *Psychospirituální dimenze osobnosti*. Ústí nad Labem : UJEP Ústí nad Labem. 2009. 194 s.

život nikto neprežije úplne a súkromne, ale jestvuje aj jeho spoločenská stránka. Každý vytvára užšie alebo širšie spoločenstvo, ktoré žije svoju vnútornú spiritualitu a túto spontánne podáva ďalej do celého okolia. Dôležitosť správne žitej spirituality vyžaduje stále rozvíjať jej rôzne formy a prostredníctvom osvedčených skúseností, zvlášť tých, ktoré už v zdravotníckom prostredí majú svoje nespochybniteľné a zásadné miesto ⁷⁵.

Samojský⁷⁶ tvrdí, že pokiaľ nahliadame na spiritualitu cez odkaz svetových náboženstiev, nájdeme asi v každom z nich podstatu a zároveň aj jeden z hlavných pilierov konkrétneho náboženstva, ktorým je síce odlišný spôsob, ale smerujúci k rovnakému cieľu a to usmerňovanie veriaceho človeka k uvedomeniu si, že sýtiť svoje telo pozemskou stravou a nápojmi nestačí. Samozrejme, pokiaľ má byť život dobrý, zmysluplný, užitočný – a tým aj šťastný. Rozlišuje sa tu hlavne materiálne a svetské od duchovného. Poukazuje sa hlavne na to fakt, že upriamenie svojej snahy v živote len na to, čo pomíne, je klam a ošial a nevedie to k uspokojeniu. Ak by človek žil obklopený bohatstvom, mal by všetko, na čo len pomyslí, bol by to určite pohodlný život. Mnoho ľudí sa v ťažkých životných situáciách uchýľuje k tomuto spôsobu myslenia, lenže akokoľvek by to bolo príjemné, je isté, že človek by nebol spokojný a šťastný, ak by nemal vo svojom živote duchovný rozmer, spiritualitu. Život bez spirituality je odsúdený k prázdnote a chýba mu zmysel. Tak ako sa vraví, že nie len chlebom je človek živý, tak tu nebaďať rozdiel medzi bohatým a chudobným, či ho osud trápi a či nie, potrebuje cítiť a vnímať duchovný rozmer.

Helus⁷⁷ tvrdí, že potreba spirituálneho prežívania v podstate pramení zo základných ľudských potrieb, ktoré môžeme usporiadať od najnižších (základných), spájaných s fyziologickým stavom organizmu, až po tie najvyššie, charakterizované medziľudskými vzťahmi človeka, začlenením v

⁷⁵ KUBEROVÁ, H. – BAŇASOVÁ, A. 2015. *Kresťanská spiritualita pre liečebných pedagógov a iných v pomáhajúcich profesiách*. Ružomberok : VERBUM, 2015. 115 s.

⁷⁶ SAMOJSKÝ, P. 2014. *Spiritualita (nejen) pro skeptiky*. 1. vyd. Praha : UNITARIA, 2014. 221 s.

⁷⁷ HELUS, Z. 2011. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing a. s., 2011. 320 s.

sociálnej skupine a transcendovaním – úsilím dosahovať hodnôt presahujúcich rámec osobných záujmov. Potreby na nižších stupňoch sú označované aj ako deficitné, alebo nedostatkové. Tým je vyjadrená skutočnosť, že význam týchto potrieb uspokojením klesá. Naopak, potreby hierarchicky vyššie, začínajúce kognitívnymi potrebami, sú označované ako potreby bytia, alebo rozvojové.

Uspokojenie ich silu neznižuje, ale naopak zväčšuje a hierarchiu týchto potrieb tvoria:

- Fyziologické potreby (tvoria konkrétne potreby jedla, pitia, kyslíku, sexuálneho uspokojenia, odpočinku, a spánku po únave či vyčerpaní a podobne).

- Potreby bezpečia (objavuje sa už malého dieťaťa, ale sprevádza človeka celý život: aktualizuje sa pri katastrofických udalostiach, strate zamestnania, vážnej chorobe a podobne).

- Potreby súladežnosti a lásky (napríklad potreba niekam patriť, byť milovaný a milovať, nachádzať v niekom oporu v situáciách núdze, životných kríz; každý vytvára osobné stratégie, ako sa k niekomu pripútať v plnej dôvere, že ma nesklame, nech sa stane čokoľvek).

- Potreby uznania (prejavujú sa ako túžba mať u ľudí úctu a rešpekt, najmä u tých ľudí, na ktorých nám záleží; túžba mať niekoho, komu môžeme rešpekt a úctu prejsť, ale aj túžba mať dôvody vážiť si sám seba).

- Potreby kognitívne (je nám vlastná snaha byť orientovaný, vedieť, chápať, rozumieť, poznávať, a odhaľovať nové súvislosti).

- Potreby estetické (prejavujú sa v usilovaní zažívať niečo krásne, nachádzať a vytvárať spoločenstvá, v ktorých si uvedomujeme svoju príslušnosť k týmto spoločenstvám a dôstojnosť).

- Potreby sebarealizácie (prejavujú sa úsilím niečo zo seba so sebou niečo urobiť v zmysle sebazdokonaľovania, realizácie, zmysluplného života; dôležité sú snahy prekonať svoje slabosti a nedostatky; rozvinúť kvality svojej osobnosti, ktoré nevznikajú samy od seba, automaticky, ale vyžadujú silnú vôľu, pevné predsavzatie, odvahu a podobne).

- Potreby transcendencie, presahu (jedinec túži po dosiahnutí nadosobných cieľov, pre ktoré stojí za to priniesť aj krajné obete).

Pargament in Křivohlavý⁷⁸ sa pokúsil naznačiť charakteristiky tých vecí a vzťahov, ktoré patria k najdôležitejším v živote človeka – dimenzie toho, čo je možné označiť v živote človeka za posvätné a uviedol tri rozmery:

- Bezhraničnosť (Týmto termínom sa myslí nekonečnosť rozmeru).
- Presah (Niečo, čo sa vymyká našim bežným ľudským rozmerom – transcendencia).
- Vrchol, krajná medza – ultimatívnosť (To, čo je nám najposvätnejšie, to je krajná medza toho, čo je dôležité).

Spiritualita nezávisle na náboženstve je teda starostlivosťou o ducha. Je to starostlivosť človeka o seba a iných ľudí, ktorý majú za cieľ, aby sa človek vracal z odcudzenia k sebe a v tejto autenticite za seba vystupoval. Je to starostlivosť o to, aby sme boli viac sebou a viac ľuďmi. Spiritualita je proces a metóda zľudšťovania človeka. Spiritualita je transcendovanie všetkých dát a faktov smerom k dávajúcemu a činiacemu, od produktu k aktu a nakoniec k číremu aktu, od človeka ako akejsi entity medzi ostatnými entitami k samotnému tryskajúcemu a zdieľajúcemu sa Esse, na ktorom človek participuje⁷⁹.

Podľa Samojského⁸⁰ sú niektorí ľudia sú presvedčení, že ich náboženstvo je jediné správne. Avšak existujú aj ľudia, ktorý sú naopak toho názoru, že náboženstvo nie je prospešné, priam až škodlivé. Práve strednou cestou pochopenia oboch protikladov je práve spiritualita. Ak má byť práca skeptika s pojmom spirituality prospešná, je dôležité mať na pamäti základnú polaritu vzťahov človeka. Kategórie týchto vzťahov sú:

⁷⁸ KŘIVOHLAVÝ, J. 2009. *Psychologie moudosti a dobrého života*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing a. s., 2009. 144 s.

⁷⁹ ŠTAMPACH, I. 2006. Nahradila spiritualita náboženství? In BABYRÁDOVÁ, H. – HAVLÍČEK, J. *Spiritualita. Fenomén spirituality z pohledu filozofie, religionistiky, teorie a dejin umění, pedagogiky, sociologie, antropologie, psychologie a výtvarných umělců* : Sborník transdisciplinárních esejů s mezinárodní účastí. 1. vyd. Brno : PF Masarykovské univerzity, 2006. s. 99-105.

⁸⁰ SAMOJSKÝ, P. 2014. *Spiritualita (nejen) pro skeptiky*. 1. vyd. Praha : UNITARIA, 2014. 221 s.

- Ja a moje sebaurčenie.
- Ja a tí druhí.
- Ja a to, čo ma presahuje.

Otázku spirituality vzťahujúcej sa k osobnosti rozumie spiritualitu ako vnútorný duchovný zážitok, ktorý sa nutne nemusí týkať náboženskej interpretácie a dáva spiritualite najvyššie miesto v hierarchii vývojového modelu osobnosti. Spirituálny aspekt osobnosti sebatranscendenciu stavia do pozície súčasť rozvoja charakteru jedinca⁸¹.

Spiritualitou rozumieme proces, ktorým sa uznáva nemateriálna skutočnosť, ktorá ju presahuje alebo je väčšia ako ona sama a snaží sa pripojiť svoj život k tejto skutočnosti. Prejavy seba-transcendencie, a teda seba-presahu môžeme rozdeliť do troch skupín:

- Uvedomenie si vyššej sily (Boha), túžbou po vzťahu s ňou.
- Univerzálna rovnosť (sociálna zodpovednosť, zmysel pre rovnosť, prispôsobenie sa sociálnym a morálnym pravidlám).
- Zjednotenosť (integrácia jednotlivca do komplexnejších celkov)⁸².

Křivohlavý⁸³ uvádza, že človek ako osobnosť si kladie vo svojom živote rôzne úlohy a ciele, ktoré sú smerodajné v jeho aktivite. Denne sme svedkami ako takéto ciele a úlohy stavia aj druhým ľuďom (učiteľ a žiak, alebo nadriadený a podriadený). Na jednej strane sú to krátkodobé, dočasné a drobné ciele, no na druhej sú to veľké, podstatne dôležité a dlhodobé. Práve tie dlhodobé nás smerujú v našich osobných plánoch, životných úlohách a udávajú tón nášmu celoživotnému smerovaniu. Zároveň nám hovoria, že ak je niečo na človeku naozaj podstatné, sú to jeho najvzdialenejšie, najhlbšie a najosobnejšie ciele, ku ktorým svoj život smeruje. Tieto ciele dávajú zmysel potom nielen nášmu vlastnému životu, ale aj každej veci a činnosti ktorú

⁸¹ HALAMA, P. a kol. 2006. *Religiozita, spiritualita a osobnosť*. Bratislava : Ústav experimentálnej psychológie SAV, 2006. 165 s.

⁸² STRÍŽENEC, M. 2007. *Novšie pohľady na religiozitu a spiritualitu*. Bratislava : Slovak Academic Press, 2007. 166 s.

⁸³ KŘIVOHLAVÝ, J. 2009. *Psychologie moudosti a dobrého života*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing a. s., 2009. 144 s.

vykonávame, alebo s ktorou sa v živote stretneme. Tieto ciele sú v samom jadre človeka a tvoria podstatu človeka. Zároveň sú zosobnením spirituality, ktorá naše jadro presahuje.

Sawicki et al.⁸⁴ uvádzajú výskumné zistenie, z ktorého vyplýva, že psychospirituálne skúsenosti ľuďom nepomáhajú len v ich osobnostnom rozvoji a zdraví. Nevypovedajú o tom len skúsenosti a prezentácie skúmajúcich respondentov, ale aj mnohé psychologické výskumy, skúmajúce osobnostné a zdravotné zmeny. Osobnostnými testami pri porovnávaní kontemplatívnych mníchov, psychotikov a bežných ľudí bez psychotických príznakov bolo zistené, že konteplatívne (hlbavo zmýšľajúce) osoby vykazovali štatisticky významný rozdiel v osobnostnej zrelosti. Boli viac otvorenejší, flexibilnejší, uvoľnenejší a ich osobnosť bola integrovanejšia. Zdravá a správne smerovaná spiritualita teda významne napomáha v rozvoji osobnosti každého jedinca v spoločnosti.

ZÁVER

Cieľom nášho príspevku bolo poukázať na to ako spiritualita dokáže v živote človeka napomôcť a prispieť k zlepšeniu situácie ako aj riešenia problémov. Ak je spiritualita v živote človeka rozvíjaná a smerovaná správnym smerom, dokáže človeka odosobniť od útrap a nástrah pozemského života, ktoré sú dnes veľmi často spôsobované prevrátenými životnými hodnotami, ktoré človeka zvedú zo správnej cesty. Najmä v čase, keď človek rozpoznáva blížiaci sa odchod z tohto sveta, začína bilancovať jeho skutky, a premýšľa, čo mohol vykonať inak, lepšie a zmeniť niektoré veci v živote, či odvrátiť niektoré situácie. Často už samotnými rodičmi zanedbávaná viera v rodinách môže byť koreňom a jadrom tohto problému, ktoré sa môže tiahnuť, transformovať a nabaľovať v ďalšom živote človeka preto môžeme považovať spiritualitu nie len ako prevenciu, ale aj možné východisko problémov, ktorých jadro pramení

⁸⁴ SAWICKI, S. et al. 2009. *Psychospirituální dimenze osobnosti*. Ústí nad Labem : UJEP Ústí nad Labem. 2009. 194 s.

práve nevedomom zanedbávaní viery a potreby uvedomenia si spirituálnej stránky nášho bytia.

SUMMARY

The aim of our contribution was to point out how spirituality can help and contribute to improving the situation as well as solving problems in a person's life. If the spirituality in the life of man is developed and directed in the right direction, he can deprive man of the hardships and pitfalls of earthly life, which are today very often caused by inverted values of the life that lead people out of the right path. Especially at a time when one recognizes the approaching departure from this world, he begins to balance his deeds, and thinks about what he could do differently, better and change some things in life, or avert some situations. Often, the parents themselves, neglected in their families, can be the root and core of this problem, which can stretch, transform, and transform into another person's life; therefore, spirituality can be considered not only as a prevention but also as a possible starting point for problems whose core stems from ignorance of faith and the need to realize the spiritual side of our being.

Zoznam bibliografických odkazov

- HALAMA, P. a kol. 2006. *Religiozita, spiritualita a osobnosť*. Bratislava : Ústav experimentálnej psychológie SAV, 2006. 165 s. ISBN 80-88910-22-6.
- HELUS, Z. 2011. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing a. s., 2011. 320 s. ISBN 978-80-247-3037-0.
- KŘIVOHLAVÝ, J. 2009. *Psychologie moudosti a dobrého života*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing a. s., 2009. 144s. ISBN 978-80-247-2362-4.
- ŘÍČAN, P. 2007. *Psychologie náboženství a spirituality*. 1. vyd. Praha : Portál, 2007. 328 s. ISBN 978-80-7367-312-3.
- NĚMEČKOVÁ, K. 2016. *Kapitoly k nenáboženské spiritualitě*. Praha : Carpe Momentum, 2016. 78 s. ISBN 978-80-905334-3-1.

- PECHOVÁ, O. 2011. *Psychologie náboženství*. 1. vyd. Olomouc : FF Univerzity Palackého v Olomouci. 2011. 117 s. ISBN 978-80-244-2927-4.
- SAMOJSKÝ, P. 2014. *Spiritualita (nejen) pro skeptiky*. 1. vyd. Praha : UNITARIA, 2014. 221 s. ISBN – 978-80-86105-70-3.
- SAWICKI, S. et al. 2009. *Psychospirituální dimenze osobnosti*. Ústí nad Labem : UJEP Ústí nad Labem. 2009. 194 s. ISBN 978-80-7414-162-1.
- STRÍŽENEC, M. 2005. *Spiritualita a jej zisťovanie*. [online]. [27-01-2017]. Dostupné z: <<http://www.saske.sk/cas/archiv/1-2005/strizenec.html>>.
- STRÍŽENEC, M. 2007. *Novšie pohľady na religiozitu a spiritualitu*. Bratislava : Slovak Academic Press, 2007. 166 s. ISBN 978-80-88910-24-4.
- ŠIP, M. 2010. *Spiritualita v kontexte fenoménu siekt a nových náboženských hnutí*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita, 2010. 69 s. ISBN 978-80-555-0031-7.
- ŠTAMPACH, I. 2006. *Nahradila spiritualita náboženství?* In BABYRÁDOVÁ, H. – HAVLÍČEK, J. *Spiritualita. Fenomén spirituality z pohledu filozofie, religionistiky, teorie a dejin umění, pedagogiky, sociologie, antropologie, psychologie a výtvarných umělců : Sborník transdisciplinárních esejů s mezinárodní účastí*. 1. vyd. Brno : PF Masarykovské univerzity, 2006, s. 99-105. ISBN 80-210-4206-0.
- VOJTÍŠEK, Z. 2008. Duchovní poradenství v multikulturní společnosti. In KRAHULCOVÁ, B. 2008. *Kontexty sociální a charitativní práce*. Brno : L. Marek pro Univerzitu Karlovu v Praze – Husitskou teologickou fakultu, 2008, s. 141-154. ISBN 97880-87127-07-0.
- VOJTÍŠEK, Z et al. 2012. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha : Portál, 2012. 232 s. ISBN 978-80-262-0088-8.

SPIRITUALITY AS THE SOCIAL FACILITY OF HUMAN HELP

Rastislav Barkasi, doctorand, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Palackého č. 1, P.O. Box 104, 810 00 Bratislava, Slovakia, rastislav.barkasi@gmail.com

Abstract

We describe the terminological and etymological content of spirituality in the article. Then we give ways to experience spirituality. This is derived from the objective and individual needs of each person as a bio-psycho-social-spiritual being. Finally, we explain the importance of spirituality as a means that is possible, and perhaps also necessary, to apply in human assistance to human beings.

Keywords

Spirituality, man, social work, help

PRAVDA EVANJELIA A KRÁSNE DRAHOKAMY PRAVOSLÁVIA

Marián FEĎO

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

ÚVOD

Pravoslávna cirkev vo svojej plnosti je prvou a najstaršou cirkvou v dejinách ľudstva. Mnohými historikmi je označovaná ako dedička teologického bohatstva od založenia Isusa Christa cez jej formovanie sa na všeobecných snemoch až po mnohé útrapy a skúšky, ktorých trvanie badáme do dnešných dní. V mnohých vedeckých historických štúdiách sa vytvára akýsi dojem že veľkou schizmou nastalo akési rozštiepenie všeobecnej (katolíckej cirkvi) na dve časti, a to rímska cirkev a východná, teda pravoslávna. No cirkev rímska známa ako katolícka nenecháva visieť tuto tézu vo vzduchu a nárokuje si svoju všeobecnosť od apoštola Petra, čiže všeobecnosť okolo 2000 rokov. Treba ísť ku koreňu veci a človek zistí, že pravoslávna cirkev je skutočne zachovateľkou toho prvotného a pravého, cirkev rímska len jednotlivých aspektov, ktoré ju kedysi spojovali s pravoslávím. Jednou vecou je vec historická a skutočne preukázanie pravosti apoštolskej postupnosti, vecou druhou je zdôvodnenie, prečo práve pravoslávna cirkev je pre človeka najužitočnejšou, pravou vierou, ktorá v živote človeka nemá byť prehliadanou. Ďalším aspektom je tu svet vedy, ktorý nie ani tak svojimi vedeckými výskumami, ale jednotlivými názornými teoretickými vyhláseniami priamo neguje vieru a pravdu evanjelia, či už o stvorení sveta alebo všetkého neracionálneho, pokladajúc to za výmysel.

VEDA A VIERA

V čase najväčšieho rozpálenia pozitivistických okúzlení ruskej spoločnosti, keď sa zdalo, že všetky otázky sú vyriešiteľné a už aj vyriešené vedou, a viera

bola predstavovaná ako prejedená, odžitá a zastaralá etapa historického rozvinutia ľudstva, dvadsaťšesťročný Vladimir Solovjev vystúpil v Peterburgu s verejnými „**Čítaniami o Bohočlovečenstve**“⁸⁵. Toto bola inšpirovaná apológia kresťanskej viery. Na jednej strane Solovjev ukazoval, že jedine v religióznom nazeraní sveta je dosahované skutočné ospravedlnenie života, odhaľuje sa a upevňuje jeho zmysel a hodnota. Na druhej strane, tak povediac, ospravedlňoval Bohom zjavovanú pravdu pred tvárou ľudského chápania, odhaľujúc hlbinnú zhodu obsahu kresťanskej dogmatiky s najvyššími výdobytkami teologického nazerania, kde používa jazyk teologie filozofiou (ponímanie dušou a rozumom.)

DARWINIZMUS

Vo vede existuje zvláštna teória – darwinizmus⁸⁶. Darwinizmus ako je známe teória je pomenovaná podľa Anglického vedca Dárvina. Tento vedec dokazoval postupný vývoj. Pred miliónmi rokov živočíšny i rastlinný svet bol úplne iný, ako ho poznáme v súčasnosti. V prírode prebieha boj o existenciu, proces, v ktorom slabé, ktoré sa nevie prispôbiť hynie, zaniká, a zdravé a silné prežíva, posilňuje sa výberom. Mimo neho existuje ešte aj umelý proces, ktorý prebieha s pomocou človeka. Tak chovatelia dobytky križia rôzne druhy dobytky a tým sa zlepšujú. To isté robia aj záhradníci štiepením rastlín a stromov. Novozískané vlastnosti odovzdajú ďalej a zachovávajú sa v budúcich pokoleniach a tak dochádza k zdokonaľovaniu jednotlivých druhov.

Treba povedať že aj prírodné vedy s obrovským zastúpením slávnych vedcov udávajú, že evolúciu je možné priznať, ale ako následok alebo výsledok čohosi, no nie ako príčinu. Príroda sa skladá zo živých bytostí ako aj z neživej hmoty. Bližšie sa pozrime na živé bytosti - človeka, zvieratá, vtáky. Ak ich vo

⁸⁵ ŠAFIN, J. 2005. *Sofia v dejinách. Fragmenty z dejín učenia o Sofii*. Prešov : Prešovská univerzita, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. šlo o cyklus verejných prednášok VI. Solovjeva, ktoré boli nazvané „**Čítania o Bohočlovečenstve**“. Solovjev ich ako 25-ročný začal čítať 26. januára 1878.

⁸⁶ LAVROV, S. 1996. *Lebo s nami je Boh*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1996. s. 13.

svojej mysli odstránime z prírody, spýtame sa: Zem, vzduch, voda a všetko ostatné bude živé, keď tam nebudú existovať živé zvieratá a bytosti? Určite by sme sa dočkali takejto odpovede: Nie, všetko ostatné je mŕtva hmota. A má hmota rozum? Nie, pretože neoduševnená matéria nemyslí. Trošku si ešte neskôr povieme niečo o stvorení bunky, a prírode a jej zákonoch.

VZNIK SVETA

O vzniku sveta v tomto svete prevládajú nepodrobené fyzikálne teórie, ktoré sú skôr teórie ateistov, ktorým často môžeme závidieť ich vieru, keďže tvrdia, že z maličkého prachu vznikol tento nádherný, obdivuhodne rôznorodý a rozumne usporiadaný svet, ktorý nadchýna stáročiami ľudský um. Môžeme si to priblížiť na stručnom príbehu: Na jednom vedeckom inštitúte prednášal doktor astronomických vied o vzniku zeme⁸⁷, kriedou urobil na tabuľu maličkú bodku a povedal: "Toto je, súdruhovia, zem ktorá sa objavila pred miliónmi rokov. Každým tisícročím sa zväčšovala rástla a vyvíjala." Na tabuľu nakreslil už väčší kruh. "Na tejto zemi teraz žijeme." Štyridsaťpäť minút rozprával o tom, ako sa zem vyvíjala, aké prírodné javy sa na nej odohrávajú – vulkány, podzemné výbuchy, zemetrasenia, a nakoniec povedal: "A v Biblii je napísané, že svet bol stvorený Bohom." Po skončení prednášky sa spýtal: "Sú otázky?" Na to zareagoval jeden študent a povedal: "Celú hodinu ste nám hovorili o vzniku zeme a rozličných prírodných javoch a nakoniec ste konštatovali, že to Boh nemohol byť. Chcem sa preto spýtať: Kto urobil bodku na tabuli?" "No predsa ja," odvetil profesor. "A kto urobil maličkú bodku, z ktorej sa neskôr vyvinula zem?" Profesor sa začal vyhýbať filozofickým termínom a zachránil ho iba zvonček na konci hodiny.

⁸⁷ LAVROV, S. 1996. *Lebo s nami je Boh*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1996. s. 53.

Mnohí si myslia, že vedecké bádania sú také ohromujúce, že prichádza obdobie, kedy veda dokáže vysvetliť všetko. Avšak vo svojej podstate je veda bezmocná pred mnohými javmi nevysvetliteľnými vo svete. Istý francúzsky vedec, ateista, na otázku, odkiaľ sa objavila atmosféra, čestne odpovedal: "Nevieme, a asi to nikdy nebudeme vedieť. I keby veda dokázala vysvetliť všetko, čo sa týka viditeľného sveta, sféra duchovného sveta ostane pred ňou stále ukrytá. Rozumný človek nemôže súhlasiť s tým, že zem vznikla sama od seba a že je výsledkom náhodného zhľuku náhod a preto máme byť vďační slepej náhode. Ale dajme tomu, že sa Zem ako ohromný mechanizmus obdivuhodnej presnosti zrodila sama od seba – to znamená, neveriť v zázrak, ktorého sa ateistickí vedci tak veľmi obávajú, ale v absurdnosť." Po mnohých rokoch výskumu skutoční vedci potvrdzujú slová, ktoré boli napísané o stvorení sveta v Biblii. Známi astronóm **Geršel**⁸⁹ povedal, že všetky vedecké objavy boli umožnené iste kvôli jedinému cieľu a to potvrdiť Božie zjavenie, ktoré je nám dané v Biblii. Treba povedať, že všetko rastlinné a živočíšne, čo v tomto svete existuje, stvoril Boh a je to Božím zázrakom, a to všetko vo svojej dokonalej podstate je dôkazom toho, že to musel niekto stvoriť, a tým je Trojjediný Boh. Akademik **V. P. Dobrochvalov** vraví, že pravá veda potvrdila fakt, že hmota je sama o sebe mŕtva, pasívna a nemôže zrodiť nový život. Ďalej slová veľkého francúzskeho vedca **Luisa Pastera**⁹⁰, že život vznikol zo života, pretože nevznikol z mŕtvej matérie.

⁸⁸ Pojem označujúci zosvečťovanie, resp označujúci dobu materiálneho blahobytu.

⁸⁹ LAVROV, S. 1996. *Lebo s nami je Boh*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1996. s. 54.

⁹⁰ **Louis Pasteur** (čítaj Lui Pastör) bol francúzsky chemik, biológ a lekár. Zakladateľ mikrobiológie, lekárskej imunológie a stereochemie.

VZNIK ČLOVEKA

Teória vzniku človeka z opice postihol krach.⁹¹ Pri vykopávkach bola nájdená lebka a kosti istého neznámeho tvora, na základe ktorého bol skonštruovaný model pitekanropa – starého človeka, ktorý sa veľmi podobal na opicu. Ukázalo sa, že v skutočnosti to bol mix ľudskej lebky s čeľusťou opice, pridaná bola ešte kostra a to sa po dlhé roky vydávalo za chýbajúci medzičlánok medzi opicou a človekom, za prvého človeka. Podobné modely sú vystavené aj v múzeách. Podobnosť krvi, váhy mozgu, stavby tela medzi človekom a opicou ešte nič nedokazujú. Podľa fyzickej stavby tela človeka je trochu podobné niektorým zvieratám, ale dôležitým faktom ostáva, že vo svojej podstate sa v mnohom od nich odlišuje. Človek má rozum a nesmrteľnú dušu a týmto Boh neobdaroval nijaké zviera. Všetky zvieratá dosahujú svoj rozumový vrchol na zemi, iba človek sa nikdy neuspokojí s dosiahnutými výsledkami. Proces rodenia ľudí z opice by mal byť rovnaký a všetci ľudia by mali byť rovnakí. Avšak každý človek má svoje odlišnosti a svoju individualitu. Odlišnosti tváre, charakter a dokonca aj odtlačky prstov. Je potrebné si ujasniť materialistické nazeranie na človeka, ktorý má dušu. Všetky duševné vlastnosti – zmysly (city), predstavy, vôľa – považujú za reflexy, ktoré sú výsledkom pôsobenia vonkajších podnetov na náš mozog. Podľa mienky je človek, ktorý sa raduje alebo smúti iba akýsi „automat“, ktorý pasívne reaguje na náhodné impulzy z vonkajšieho sveta. Keďže ich heslo spočíva v termíne „nevidím – neverím“, nie je možná viera v dušu. Ale sami veria aj v elektrický prúd, ktorý existuje alebo magnetické a rádioaktívne vlny, nevidia ani hviezdy, nespočetne vzdialené galaxie a ani molekuly. Na záver len spomenieme slová Tertuliana⁹², že Boh je vyšší počiatok a Blaho.

⁹¹ LAVROV, S. 1996. *Lebo s nami je Boh*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1996. s. 55.

⁹² **Quintus Septimius Florens Tertullianus** bol rímsky právnik, cirkevný otec a spisovateľ.

Jednou z teórií na vieru ako takú je to, že veriaci človek prijíma všetko, a aj o stvorení sveta, s vierou. Je tomu samozrejme tak, ten človek, ktorý by si chcel objasniť všetko svojimi logickými úvahami a myšlienkami v skutočnosti ani nemôže veriť. Viera je cnosťou a obrovským prejavom duše človeka, ktorá nepodlieha biologickým zákonom. Lenže pre túto dobu je charakteristická pre kresťanov slabšia viera, ktorá je často napádaná desakralizovanou spoločnosťou a jej prázdny úvahami, ktorých v minulosti až toľko nebolo. Treba pristupovať k jednotlivým informáciám kriticky. Mnoho ateistických vedcov alebo ľudí, ktorí sú neveriaci vo svojej podstate, stali sa ateistami z dôvodu osobného odvrátenia sa od kresťanstva. Boli to katastrofálne skúsenosti s kresťanmi, ktorí nežili skutočným kresťanským životom a následne ich pohoršovali. Bola to ateistická výchova, boli to častokrát osobné rodinné problémy a ich fanatická kresťanská výchova, ktorá sa prejavovala na vyvíjaní nátlaku na nich ako deti a následne aj ich zhnusenie sa kresťanstvu, kde si treba spomenúť na výchovu jedného z rímskych cisárov raného kresťanstva Juliana Apostatu alebo Odpadlíka⁹³ a následne jeho katastrofálny vplyv na kresťanstvo. Bolo to možno aj nepochopenie skutočného kresťanského princípu života a bytia. Treba si pripomenúť slová slávneho ruského filozofa 20. storočia **Berďajeva**⁹⁴: „To, že niekto kritizuje kresťanstvo s jeho chybami v histórii, t. j. ktoré sa aj tak potvrdili ako chyby panovníkov a jednotlivých patriarchov, alebo nesprávne žijúcich kresťanov, nie je a neznamená negáciu kresťanstva ako takého vo svojej podstate.“ O viere ctihodný Makarij Egyptský vraví: “Cesta k poznaniu Boha je dobrota duše.”⁹⁵

Ateisti – to je sekta bezbožníkov, ktorých na celom svete existuje údajne asi 8%.⁹⁶ Aj ateisti majú vieru, len negatívnu, pretože veria, že Boha niet. Veria

⁹³ ALEŠ, P. 1995. *Cirkevné dejiny II*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1995.

⁹⁴ Nikolaj Berďajev o hodnote kresťanství

⁹⁵ LAVROV, S. 1996. *Lebo s nami je Boh*. Prešov : Pravoslavná bohoslovecká fakulta, 1996. s. 61.

⁹⁶ DANIN, A. 1962. *Ludie, idoly, bohi. Očerkek istoriji religiji*. Moskva, 1962. s. 8.

v hmotu, ktorú považujú za prameň všetkého existujúceho. Svätý Pajsij vraví: „To, že neveríš, neznamená, že Boh nie je.“⁹⁷ O nich vraví aj apoštol Pavol: „Lebo príde čas, kedy ľudia neznesú pravdivé učenie, ale majú svrblivé uši, budú si podľa svojich žiadostí zháňať učiteľov, odvrátia sluch od pravdy a obrátia sa k bájkam.“ Naše smerovanie je poukázať na to, že veda by nemala vybočovať od svojho logického smerovania, lebo následne historickým vývinom vidíme, že ak sa stratí filozofia a teológia v základe každej vedy, tak sa vytvára miesto pre praktický ateizmus. Ako jeden z ideálov nájdeme v Byzantskej ríši, kde základom všetkého bola teológia a zároveň všetky vedecké odbory sa študovali spolu. Spolu to tvorilo dokonalú poluprácu, pretože viera nám odpovedala na otázku, kto a prečo stvoril, veda zodpovedala, ako vznikol svet a všetko existujúce a filozofia sa zasa stala doplnkovým jazykom teológie na pomenovanie krásnych javov života. A na koniec si treba spomenúť na ohromne silné slová nášho Spasiteľa: „Ja som svetlo tohto sveta.“

Alexander Meň⁹⁸ dosť jasne objasňuje vedecké teórie o stvorení sveta, keď vraví o nich ako len o nepodložených teóriách. Ako vraví A. Edinokton: otázka prvej príčiny nám vytvára obrovskú potrebu na ňu odpovedať, a keď to nebude možné alebo dokázateľné, dostávame sa na hranicu nadprirodzeného.

V roku 1922 sovietsky učenec A. A. Fridman vyložil svoje učenie o Einsteinovej teórii. Z tejto teórie vychádzalo, že vesmír sa rozširuje, ale vo svojej podstate je uzavretý. Svet ako priestor a čas.

O tri roky na to Belgický matematik Abba Lemeter vyvinul analogickú teóriu, v ktorej hovoril o prvom atóme a prvopočiatočnom výbuchu, ktorý vytvoril vesmírnu sféru. Mohli by sme pokračovať množstvom teórií citovaných od vedcov, treba však spozornieť a uvedomiť si nedokázateľnosť týchto teórií. A ďalej o tom vraví A. Edinokton: fyzikálne odpovede na otázku o prvej príčine boli povedané na združení stránkov ateizmu o novej kozmogónii. Prvá ich reakcia bola odmietnuť tieto teórie, ktoré sú predkladané

⁹⁷ CHRISTODULOS, jeromonach. 1999. *Starec Paisij*. Prešov, 1999.

⁹⁸ МЕНЬ, А. 2001. *В поисках пути, истины и жизни, истоки религии. Современная космогония*. Москва, 2001. s. 285.

za nepodložené, to sa však nestalo. V knihe I. P. Barabaševa⁹⁹ boj materializmu a idealizmu novodobej kozmogónie vydanej leningradskou univerzitou v roku 1952 sa hovorí: astronómia prežíva krízu, keďže sa nachádza vo svojich ideách.

Člen Francúzskej akadémie Jean Guitton¹⁰⁰ dosť jasne objasňuje vznik sveta pri podrobných popisoch. Pýta sa vo svojom živote na rôzne otázky, ktoré mu prichádzajú na um a na ktoré chce vedieť odpoveď. Prichádza mu na um, prečo je skôr niečo ako nič? Prečo je bytie To „neviem čo“, ktoré nás delí od ničoty? Čo sa stalo na začiatku času a poskytlo to rod všetkému, čo existuje dnes - stromy, kvety, chodci kráčajúci po ulici, akoby „nič“? Aká sila vtlačila vesmíru podoby, v akých sa prejavuje dnes? Jeho spolupracovník Igor Bogdanov objasňuje teóriu vzniku sveta prechádzajúc od histórie kovov,¹⁰¹ ktoré sú takisto staré ako naša zem, ktorej sa údajne hovorí, že má asi štyri a pol miliardy rokov. Ďalší z jeho kolegov Francúzskej akadémie vied, Grichka Bogdanov, rieši jadro železa ako najstabilnejší prvok vo vesmíre ešte pred existenciou tohto sveta. Vznášal sa v medzihviezdnom priestore vo forme oblaku, ktorý obsahoval množstvo ťažkých prvkov potrebných na vznik našej slnečnej sústavy.

J. G.: Tak napr. váš železný kľúč od auta existoval v podobe atómov železa rozptýlených v oblaku rodiacej sa hmoty. Odkiaľ však pochádzal ten oblak?

I. B.: Z nejakej hviezdy. Zo slnka, čo existovalo pred našim slnkom a čo vybuchlo pred desiatimi či dvanástimi miliardami rokov. V tom čase vesmír pozostával z oblakov vodíka, ktoré sa zhušťovali zohrievali a napokon zapálili, vytvoriac tak prvé obrie hviezdy. Obyčajný kľúč, ktorý bol žiarou prvých hviezd. Ani by Vás nenapadlo, že Váš kľúč od auta predstavuje celú históriu vesmíru.

⁹⁹ МЕНЬ, А. 2001. В поисках пути, истины и жизни, истоки религии. Современная космогония. Москва, 2001. s. 288.

¹⁰⁰ GUITTON, J. - BOGDANOV, G. – BOGDANOV, I. 1992. *Boh a Veda*. Bratislava, 1992. s. 21.

¹⁰¹ GUITTON, J. - BOGDANOV, G. – BOGDANOV, I. 1992. *Boh a Veda*. Bratislava, 1992. s. 22.

G. B: Cez zostúpenie k zrodu vesmíru pätnásť miliárd rokov dozadu, cez meranie rýchlosti vzdďalovania sa galaxií a z toho odvdďdzajúc prvé momenty sa udáva začiatok našej histórie. Sme teda v čase 10,43 sekundy po prvotnom výbuchu, ktorý sa pokladá za počiatočný bod prvej miliardtiny sekundy po stvorení sveta **Bohom**. Na počiatku bola maličká guľa, z ktorej vznikli galaxie, planéty, ako aj zem so svojim životom, o veľkosti 10^{-33} centimetra, na porovnanie atómové jadro ma 10^{-13} centimetra. Nebudeme teraz riešiť celý vznik sveta, iba sme chceli načrtnúť a dopovedať základne fázy vzniku a utvrdiť sa v stvorení sveta Bohom. Na začiatku vesmír bol ako špendlíková hlavička, neskôr ako jablko a miliardami rokov, ktoré sú určené ako čas, za ktorý vesmír vznikol, priebehal zdanlivo nekonečne. Potom prejdienie cez vznikanie častíc hmoty, mikroskopické trhliny a ich rodenie galaxií. Čiže zhrnutie toho je, že obrovská sila sa oddeľovala od elektro-stabilnej sily, kde bola obrovská teplota, zoskupovanie kvarky do neutrónov a protónov, následné usporiadanie elementárnych častíc v usporiadanom priestore, vesmír pokračuje v rozpínaní a ochladzovaní. Približne 200 sekúnd po pôvodnom okamihu sa elementárne častice zoskupujú a vytvárajú izotopy jadier vodíka a hélia: postupne vzniká veľký výbuch a svet, ako ho poznáme.

Najmodernejšia veda a fyzici nemajú predstavu, ako sa toho všetko mohlo udiat a nevedia vysvetliť zjavenie vesmíru. Povestný je Planckov múr, ktorý prvý poznamenal, že veda nedokáže vysvetliť správanie atómov v podmienkach, kde je gravitačná sila extrémna. Najnovšie teórie o začiatkoch vesmíru sa doslovne odvolávajú na pojmy metafyzického rázu. Napríklad, fyzik John Wheeler takto opisuje to, čo predchádzalo stvoreniu vesmíru. „Všetko, čo poznáme, nachádza svoj pôvod v nekonečnom oceáne energie, pôsobiacej dojmom ničoty.“ Naša poznámka: aj svet vedy sa stáva na istých pokusoch ďalšou teológiou alebo filozofiou, keďže odpovedá na otázky metafyzicky a nie matematicky. Čiže nalamuje to autoritu samotnej vedy a jej tvrdení, ktoré nie sú preukázané.

Igor Bogdanov opisuje svoje skúsenosti¹⁰² s jedným významným vedcom, ktorý chcel vysvetliť prvopočiatok a vysvetlil akurát svoje metafyzické¹⁰³ predstavy, keďže to nebolo možné. Slávny francúzsky akademik Jean Guilton sa sám pýta, odkiaľ sa to všetko nabralo, aby nastal Big Bang? Hovorí slová: „Toto ma inšpiruje k úvahe: nemožno v tomto jave vidieť vedeckú interpretáciu božskej večnosti?“ Ďalej vraví: „Boh, ktorý nemal začiatok a nebude mať ani koniec, nemusí byť mimo času, ako sa to veľmi často opisovalo, je čas sám o sebe.“

KVANTOVA TEÓRIA

Ak si vezmeme prázdny priestor a prenesieme tam dostatočné množstvo energie, z prázdna môže vzniknúť hmota. Voľnejšie teda môžeme predpokladať, že na začiatku, tesne pred big bang-om bol prenesený do pôvodného prázdna nesmierny prúd energie vovádzajúci základnú kvantovú zmenu, z ktorej sa zrodil náš vesmír. Odkiaľ však pochádza to kolosálne množstvo energie na začiatku big bang-u? Ak nemôžeme pochopiť, čo je za múrom, je to preto, že všetky fyzikálne zákony strácajú pôdu pod nohami pred absolútnym tajomstvom Boha a Stvoriteľa¹⁰⁴. Treba tiež poznamenať, že slávni vedci pracovali s doposiaľ objavenými teóriami, ako napr. o počte rokov, ktorý má známy svet. Ich zistenia sú tak obrovské, že potvrdili ľuďom existenciu Stvoriteľa a zároveň vyvrátili ilúziu o Big Bangu. Veď predsa súčasní neodarwinisti¹⁰⁵, stúpenci teórie Darwina, tvrdia a ukazujú na to, že svet nemá viac než 10 000 rokov. Svetové fakty sa podopierajú aj o pokusy, ktoré boli robené ohľadne skúmania vesmírneho usadeného prachu, ktorý je v kontinuite so stvorením zemegule a dĺžky trvania tohto sveta ako aj celého kozmu a života

¹⁰² GUITTON, J. - BOGDANOV, G. – BOGDANOV, I. 1992. *Boh a Veda*. Bratislava, 1992. s. 28.

¹⁰³ T. j. nadprirodzené.

¹⁰⁴ GUITTON, J. - BOGDANOV, G. – BOGDANOV, I. 1992. *Boh a Veda*. Bratislava, 1992. s. 30.

¹⁰⁵ Pozri CAP, A. 2015. *Úvod do starého zákona I*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2015.

vôbec. Prihliadnuc na uhlíkové metódy, ktorých teórií a výsledkov je obrovské množstvo a prakticky niet jednotného tvrdenia, ďaleko presahujú napr. Darwinovu teóriu o vzniku sveta. Keďže sa u niektorých pokusoch jedná až o 500 000 000 rokov. Mnoho bolo povedané o vzniku sveta a málo o človeku a jeho existencii. Tak napr. pri skúmaní živej bunky vodcovia dospeli k záveru, že vývoj živej bunky nemôže trvať niekoľko miliónov rokov, lebo jej funkcia aminokyselín ma 2000 rozličných enzýmov a ak by bunka mala vzniknúť, tieto enzýmy by museli byť spolu, pravdepodobnosť tohto je asi desaťtisíc k jednej.¹⁰⁶ To motivovalo Francisa Gricka, nositeľa Nobelovej ceny za biológiu za objav DNA, k podobnému záveru: čestný človek, vyzbrojený všetkými súčasnými vedomosťami, by si mal priznať, že momentálne to vyzerá, akoby pôvod života spočíval na zázraku, keďže na jeho život treba zosúladiť toľko podmienok. Treba brať seriózne aj skupinu vedcov a to Glena Maklina, Rodžera Oklenda a Larriho Maklina,¹⁰⁷ ktorí sa snažia interpretovať pokus vedy za vedecký fakt o meňavke, na základe ktorej skúmania sa zisťuje, že z nej nemohlo vzniknúť ostatné živočíšstvo, ako sa to snaží vysvetliť Darwin. A už vôbec nie miliardy rokov vývoja sveta ani živočíšstva. Uvádzajú Darwinovu teóriu: organizmus podobný meňavke,¹⁰⁸ ako tvrdí Darwin, môže sa v priebehu niekoľko sekúnd rozvinúť, rozrásť na základe prechodu rôznymi etapami a môže vzniknúť človek. Táto hypotéza¹⁰⁹ je nimi vyjadrená ako smiešna a vo vedeckých kruhoch sa nazýva fantáziou. Vysvetľujú, že z jedného organizmu, už ako hovoril o bunke Jean Guittón a nemožnosti jej náhodnej zlučiteľnosti, nie len že v tomto prípade nevzniká sám, ale ani z neho nemôže vzniknúť človek. Tým pádom vravia o tom ako o nemožnom vývine a čo zároveň neguje aj miliardy rokov,

¹⁰⁶ GUITTON, J. - BOGDANOV, G. – BOGDANOV, I. 1992. *Boh a Veda*. Bratislava, 1992. s. 43.

¹⁰⁷ МАКЛИН, Г. - ОДЖЕР ОКЛЕНД, Р. – МАКЛИН, Л. 1993. *Очевидность сотворения мира, происхождение планеты земля*. U.S.A, 1993. s. 90.

¹⁰⁸ Meňavky sú **jednobunkové organizmy** s premenlivým tvarom. Niektoré druhy majú v tele drobnú schránku, mnohé sú však bez oporných štruktúr a vyzerajú ako mikroskopická kvapka rôsolu.

¹⁰⁹ МАКЛИН, Г. - ОДЖЕР ОКЛЕНД, Р. – МАКЛИН, Л. 1993. *Очевидность сотворения мира, происхождение планеты земля*. U.S.A, 1993. s. 91

ktoré údajne pokladajú za jestvovanie sveta. Čiže daná teória je považovaná za prísne nevedeckú a nelogickú. Sú aj ďalšie vedecké objavy o DNA, o molekulách, o mutácii, o postupnosti rozvitia života, o geologických kolónach, kde by sa človek dozvedel viac, ale to nie je cieľ tejto práce.

V štúdii A. B. Fomina vraví, že zbytočne je sa zaoberať a uvádzať množstvo analógií o jestvovaní človeka. Pretože všetky možno zhrnúť rovnakou odpoveďou, že nevieme.¹¹⁰ Zdôrazňuje však obrovskú nezmyselnosť ateistických analógií. Keďže mnoho z nich sa zakladá na princípe, jednoducho povedané tak, že všetci ľudia by museli mať byť rovnakí,¹¹¹ ak by ich tvrdenia boli pravdivé, kosť, štruktúru tváre, atď. Teda ide tu o rozdelenie a hlavne poukázanie na to, že každý človek je úplne jedinečný, svojím správaním, ďalej odlišní sú farbou vlasov, tvarom líc, výškou, hmotnosťou kostí atď. V praxi to znamená, že na základe rôznych analógií, ktoré na to poukazujú, by sme museli byť všetci rovnakí. Čo nie je možné. K tomu uvádza rozhovor so svojím priateľom trochu so skeptickým nazeraním na pôvod života vraví: sú len dve možnosti, ako vysvetliť počiatok človeka: prvé ako samo zrodenie života, a druhé ako stvorenie života všemohúcim živým vyšším rozumom a tvorcom celého vesmíru. Cieľom našej práce bolo potvrdiť pravdu Biblie a jej faktov o stvorení sveta človeka, a celkovej existencie sveta, toľko kritizovaných a neuznávaných mnohými vedcami. Nakoniec slová slávneho francúzskeho vedca Louisa Pastera: „Málo vedy vzdávať od Boha, veľa k nemu privádza.“

¹¹⁰ ФОМИН, А. В. 2012. Доказательства существования бога рассуждения здравого разума и доводы науки для верующих и неверующих к укреплению веры одних и для указания на путь истинный другим. Москва, 2012. s. 65.

¹¹¹ ФОМИН, А. В. 2012. Доказательства существования бога рассуждения здравого разума и доводы науки для верующих и неверующих к укреплению веры одних и для указания на путь истинный другим. Москва, 2012. s. 67.

OD STAREJ ZMLUVY CEZ NOVÚ ZMLUVU AŽ DODNES

Starý zákon ako predchodca nového zákona a obdobie prípravy na príchod Isusa Christa uvádza svoju dobu podľa židovského kalendára. V zmysle toho po odčítaní rokov od príchodu Mesiáša Isusa, nám dáva 5778 rokov plus cca 2000 rokov ako trvanie novozákonnej cirkvi (nášho letopočtu), čo nám dokopy udáva existenciu sveta a človeka asi 7780 rokov. V tomto období bolo mnoho z tohto bohobojného ľudu, ktorí verili v jediného Boha, vybraných mnoho prorokov na službu ľuďom a Bohu. Boli vodcami týchto ľudí a Boh cez nich preukazoval svoju vôľu. Zároveň aj najhorlivejší národ, ktorý zachovával čistotu a poslušnosť voči svojmu Bohu (Jahvemu) bol práve židovský. Viera v jediného Boha priniesla tomuto ľudu už z pohľadu historického alebo teologického mnoho pozitívnych udalostí. Ako oslobodenie od egyptskej nadvlády, výstavby jeruzalemského chrámu, ktorý patrilo medzi 7 divov sveta, samotnej záchrany tohto ľudu prostredníctvom vybraných ľudí Bohom a to Noe so svojou rodinou, darovanie Bohom tomuto ľudu desať Božích prikázaní, príchod do zaslúbenej zeme, a koniec koncov očakávanie v tejto zemi Mesiáša, ktorý aj skutočne prišiel. Teda najväčší dar, ktorí dostali: príchod Isusa Christa, zaslúbeného Božieho od Boha Otca. Ako sa píše v evanjeliu: "Prišiel som naplniť zákon (proroctvá) a nie ich zrušiť." Čiže história nás môže učiť tomu, že viera v jediného Boha môže človeku priniesť vysoko pozitívny rozvoj osobnosti, teda hlavne mnoho dobrého od Boha, čo bolo darované ľuďom po tisíceky rokov. Treba samozrejme hovoriť o Christovi ako o Bohu, ale treba podotknúť, že je to skutočná historická osobnosť, ktorú potvrdzuje hlavne evanjeliová kázeň, čo predstavuje pre veriaceho človeka jeho osobný vzťah s Bohom. No je to aj prvý historický fakt o Synovi Božom. Ďalej vraví o ňom aj Jozef Flávius vo svojej knihe Starožitnosti. Jediný židovský historik prvého storočia. Ďalej ho spomína aj Justus z Tiberiády a ďalší rímski historici. Stručne by sme chceli spomenúť históriu prvého tisícročia. Ide tu nesporne o nespočetné množstvo historických spisov, teologických, historických a liturgických, ktoré jasne poukazujú na teológiu a liturgickú prax, ktorá je dnes v pravoslávnej cirkvi. Sú tu rozdelenia prvých troch storočí od Voznesenija (Vstúpenia Isusa Christa na nebo), prvé počiatky kresťanstva až po rok 313 a hraničný Milánsky edikt. O týchto storočiach nám vraví napr. Euzébios

Cezarejský, Origenes, Sokrates a ďalší. Je tu aj obdobie všeobecných snemov, sedem všeobecných snemov prvého tisícročia. Ďalšie obdobie od roku 787 po rok 1453 teda po pád Konštantinopolu. A ďalej až po súčasnosť. Všetky tieto obdobia v sebe zahŕňujú množstvo prameňov o autentickosti pravoslávnej viery súčasného pravoslavia s vierou kresťanskou prvých storočí založenou Isusom Christom (Ježišom Kristom). V súčasnosti existujú študijné odbory o tejto histórii známe pod pomenovaním byzantológia. Uvádza sa u množstvo nesporných historických prameňov. Poprieť tieto historické pramene, resp. dôkazy by znamenalo popierať civilizáciu, ktorou ona je, ako hovorí Arnold Joseph Toynbee¹¹²: „Je dvadsaťjeden civilizácií a z toho je päť nosných a jedna z nich je pravoslávna civilizácia, pretrvávajúca do terajších dní.“ Museli sme spomenúť históriu, aby sme mali určitú predstavu o trvaní pravoslávnej viery do dnešných dní, hľadiac na ňu ako na vieru, ktorá bola zakotvená v najväčšej civilizácii sveta po dobu skoro 1100 rokov v Rímskej ríši (viď byzantskej) a jej prienik do dnešnej Európskej kultúry s prínosom pre dnešného človeka, so svojou duchovnou silou od Boha. Prvou vecou z obrovského bohatstva bola teológia, ktorá sa začala upevňovať a formovať hlavne v prvom tisícročí. Šlo do istej miery aj o pomenovávanie doposiaľ nevyjasnených vecí. Používaná na to bola helénska filozofia, ako hovorí o. G. Florovsky, premenený kresťanský helenizmus. Toto pokresťančenie spočívalo v upustení od niektorých predstáv pri pohľade na Božstvo, svet a človeka. Boh ako Monáda a Triáda zároveň, vtelenie Boha, stvorenosť a aj pomínutelnosť tohto sveta, lineárne ponímanie histórie, jedinečnosť a neopakovateľnosť každej ľudskej osoby stvorenej na obraz a podobu Božiu a pre večný život, význam ríše, štátnosti, cisára a jeho zmysel i postavenie vo svete a v cirkvi. Ďalšiou vednou disciplínou bola filozofia, kde treba poznamenať, aby sme sa na filozofiu v Byzanciu nedívali očami S. Runcimana, že v ortodoxnej tradícii prevažovala filozofia. Prínos filozofie, ako sa domnievali Byzantínci, bol predovšetkým terminologickej a metodologickej povahy a tiež v tom, že napomáhala hľadaniu pravdy a cnostnému životu. Inak sa držali mienky, že filozofia nie je schopná riešiť otázky o Bohu, pretože Boh je svojou podstatou mimo ľudské poznanie. Zástup

¹¹² Arnold Joseph Toynbee bol britský historik, filozof dejín a sociológ. Stúpenec teórie spoločenských cyklov.

predstaviteľov filozofie tvorí hlavne mnoho svätých pravoslávnej cirkvi, a to napr. sv. Justín Filozof¹¹³, ktorý bol cirkevný otec, filozof, významný kresťanský apológéta, znalec pytagoreizmu, aristotelizmu a stoicizmu. Jeho filozofické diela sa teraz študujú na filozofických fakultách po celom svete. Ďalší z obrovských veľkých učiteľov teológie, filozofie a výkladov Svätého Písma bol Origenes, ktorý sa považoval za najvzdelanejších ľudí svojej doby a aj ďaleko po ňom. Je potrebné povedať, že jeho diela sa v mnohom stotožňovali s teologickými učeniami svätých Otcov, čiže jeho zaradenie je nesporné v pravoslávnej cirkvi, keďže medzi jeho tvorbu patri aj exegéza Starého zákona, kde bolo vyše 2000 spisov, ďalej mnoho v patristickej literatúre, histórii atď. Žil v 3. stor. teda ranom období pravoslávnej cirkvi. Jeho prínos je do dnešného dňa predovšetkým teologický, svojou tzv. Hexaplou, ktorú zostavil je braný a chápaný ako dôležitý filozof. A v skratke Kliment Alexandrijský, svätý Ambrós Milánsky, Hegezip a ďalší. Nakoniec svätý Fótios^{114 115}, ktorý žil v 9. stor. Jeden z najväčších predstaviteľou humanizmu. Patriarcha, ktorý poslal bratov Cyrila a Metoda na veľkú Moravu. Mnoho by sa dalo vraviť o tomto významnom človeku. Jeho prínos je asi najväčší z pravoslávnych otcov, keďže celý svet filozofie ďakuje svätému Fótiovi za jeho diela a citáty. Po vyhorení alexandrijskej knižnice bolo stratených mnoho diel antických filozofov. Svätý Fótios chcel zaznamenať a zachovať antické dedičstvo veľkých filozofov a tak následne, keďže každého jedného z nich mal veľmi dobre preštudovaných, citoval mnoho diel týchto filozofov, ich hlavné myšlienky nazerania na svet, hriech, spásu atď. Postupne dokázal zaznamenať vyše polovicu diela každého jedného, ktorých myšlienky hneď aj zapisoval. Ďalšie odvetvie je odvetvie právnych vied, jeden z byzantských cisárov sv. Justinián¹¹⁶. Cisár Justinián bol cisárom veľkého formátu. V jeho dobe (527- 565) sa byzantský štát pozdvihol k jednému zo svojich vrcholov. Zatiaľ čo jeho predchodca, Justín, bol človek

¹¹³ Pre detailnejšie štúdium pozri ИУСТИН ФИЛОЗОФ. 1995. *Разговор с трифоном иу деанином*. Санкт-Петербург, 1995.

¹¹⁴ Pozri ŠAFIN, J. 2012. *Spor o dedičstvo, Cirilometodská misia medzi východom a západom*. Košice : Menta Media, s.r.o, 2012.

¹¹⁵ Viac je možno nájsť v štúdiu DOSTÁLOVÁ, R. 1990. *Byzantská vzdelanosť*. Praha - Vyšehrad, 1990.

¹¹⁶ ALEŠ, P. 1995. *Cirkevné dejiny II*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1995. s. 156.

veľmi jednoduchý, Justinián získal významné vzdelanie. Navždy zostane jeho meno zapísané v dejinách už len pre veľkolepý chrám sv. Sofie, Božej múdrosti, ktorý bol vybudovaný z jeho podnetu a posvätený r. 537. Na západe dodnes môžeme obdivovať vrcholy byzantského umenia jeho doby v Revenne. Z jeho doby máme i právnický kódex, ktorý je základom všetkých moderných štátnych zákonov a základom k štúdiu rímskeho práva na právnických fakultách po celom svete. Corpus iuris civilis, kódex z r. 529 a Pandekta z r. 533) svedčia o jeho právnickom vzdelaní. Ďalšou z veličín, ktorá je hlboko spojená hlavne s európskou kultúrou, je jazyk, ktorého prienik si len málokto uvedomuje. Jazyk je jedným z dôležitých aspektov budovania európskej kultúry. Ľudia vo svojej každodennej komunikácii, ale aj odborníci v rôznych vedných oblastiach používajú veľký počet slov, ktoré sú úplne alebo sčasti grécke, pričom nepoznajú ich pôvod, etymológiu, počiatočný a hlavný význam. Význam byzantskej gréčtiny a jej prienik do európskej civilizácie a do európskych jazykov je nesporný. V jazykoch, ako samozrejme novogrécky, ale J anglický, francúzsky, nemecký, medzi nimi slovenský. Sú to slová ako napr. gramatika – γραμματική, demokracia – δημοκρατία, pedagóg – παιδαγωγός, prognóza – πρόγνωση, gastronómia – γαστρονομία atď. Je potrebné mať na zreteli, že kultúra nášho národa sa odráža v jeho jazyku, do štruktúry ktorého sa integruje duchovná úroveň ľudstva. Štátnym jazykom Rímskej ríše (byzantskej) bola latinčina, no už koncom 6. storočia gréčtina prevláda vo verejnom živote byzantskej spoločnosti.

SUMMARY

One thing is the historical and real proof of the authenticity and the apostolic succession, the second is the reason why the Church is the most useful for man. Another aspect is the world of science, which is not by its scientific research, but by individual theoretical statements directly negates the faith and truth of the gospel of the creation of the world, and it all irrational considers as fiction. Scientific investigations from the 20th to the 21st century are also stunning, that there is a period of conviction that science can explain everything. But in its essence, science is powerless against many unexplained phenomena in the world. The believer accepts all things, and the creation of the world with faith. The person who wants to be clear with all his logical thoughts

and ideas cannot really believe. Faith is a virtue and a huge manifestation of the soul of a person who is not subject to the biological law. The Bible and the science should not go against each other, but each of them should answer different questions. Who and why they are a matter of the Bible, how and when it helps to clarify science. However, the leader always holds a biblical link because it reveals to man the answers which are of great concern to him.

Zoznam bibliografických odkazov:

- ALEŠ, P. 1995. *Cirkevné dejiny II*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1995.
- CAP, A. 2015. *Úvod do starého zákona I*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2015. 158 s. ISBN 978-80-555-1335-5.
- DANIN, A. 1962. *Ludie, idoly, bohi. Očerk istoriji religiji*. Moskva, 1962.
- DOSTÁLOVÁ, R. 1990. *Byzantská vzdelanosť*. Praha - Vyšehrad, 1990.
- ФОМИН, А. В. 2012. *Доказательства существования бога рассуждения здравого разума и доводы науки для верующих и неверующих к укреплению веры одних и для указания на путь истинн другим*. Москва, 2012.
- GUITTON, J. - BOGDANOV, G. – BOGDANOV, I. 1992. *Boh a Veda*. Bratislava, 1992.
- CHRISTODULOS, jeromonach. 1999. *Starec Paisij*. Prešov, 1999.
- ИУСТИН ФИЛОЗОФ. 1995. *Разговор с трифоном иу деанином*. Санкт-Петербург, 1995.
- LAVROV, S. 1996. *Lebo s nami je Boh*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1996.
- МАКЛИН, Г. - ОДЖЕР ОКЛЕНД, Р. – МАКЛИН, Л. 1993. *Очевидность сотворения мира, происхождение планеты земля*. U.S.A, 1993.
- МЕНЬ, А. 2001. *В поисках пути, истины и жизни, истоки религии. Современная космогония*. Москва, 2001.
- ŠAFIN, J. 2005. *Sofia v dejinách. Fragmenty z dejín učenia o Sofii*. Prešov : Prešovská univerzita, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. ISBN 197 s. 0-8068-350-6.
- ŠAFIN, J. 2012. *Spor o dedičstvo, Cirilometodská misia medzi východom a západom*. Košice : Menta Media, s.r.o, 2012. 438 s. ISBN 978-80-89392-50-6.

THE TRUTH OF THE GOSPEL AND THE BEAUTIFUL GEMS OF ORTHODOXY

Marián Fedo, student, Faculty of Orthodox Theology, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, marian.fedo@mail.unipo.sk, 00421517724729

Abstract

The article analyzes the evolution of the relationship between the Christian teachings of the East (Orthodox theology), Roman Catholic doctrine and science. It describes the scientific views and theories which do not always correspond to the teaching of the Church in extreme understanding and endeavor. In the text, we are gradually passing through the most well-known scientific theories, such as Darwinism, scientific cosmology, astrophysics and quantum physics, and we compare them with the Christian view, trying to raise questions as much as possible in such assertions as the basis of individual theories.

Keywords

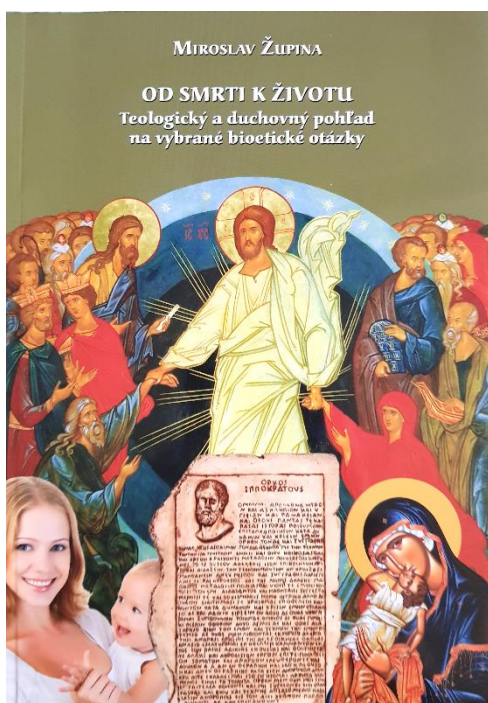
Orthodoxy, Gospel, science, truth, Darwinism, theology

OD SMRTI K ŽIVOTU. TEOLOGICKÝ A DUCHOVNÝ POHĽAD NA VYBRANÉ BIOETICKÉ OTÁZKY

/ Župina Miroslav, Prešov 2014, 124 s., ISBN 978–80–555–1235-8/

(recenzia)

Maroš Hopta, doctorand, Orthodox Theological Faculty, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 081 01 Presov, Slovakia, maros.hopta@gmail.com, 00421517726729

Je všeobecne známe, že Bioetika ako vedná disciplína, ale nesmieme opomenúť aj kresťanskú etiku či morálku, sú oblasti, s ktorými sa nie len na akademickej pôde, ale najmä vo vzťahu Cirkvi – spoločnosť stretávame na dennej báze. Je tiež potrebné pripomenúť, že doteraz v našich podmienkach nenachádzame rozvinuté štúdie, ktoré by tieto oblasti skúmali obširnejšie, hoci, samozrejme, vo vybraných dielach (napr. prof. Kormaníka) nájdeme fragmenty, ktoré by mohli poslúžiť ako východisko pre ďalšie výskum v tomto smere.

Vzhľadom na to, že doposiaľ postrádame hlbší akademický výskum oblasti bioetiky, vysokoškolská učebnica *Od smrti k životu* je nesmiernym prínosom tak pre akademickú pôdu ako aj pre širokú verejnosť, ktorá často v záplave množstva informácií nie je schopná samostatne rozlíšiť učenie Cirkvi od rôznych novodobých učení.

Autorom tejto vysokoškolskej učebnice je doc. Miroslav Župina, ktorý sa v podstate od počiatku svojej profesionálnej kariéry venuje výskumu v oblasti filozofie, bioetiky, morálky, etiky a mnohým ďalším zaujímavým témam.

Bohaté poznatky z predošlého výskumu autor zúročil práve pri zostavovaní tejto hodnotnej učebnice.

Učebnica je logicky zostavená od úvodu a histórie bioetiky ako vedy, kde autor poskytuje kvalitné poznatky pre pochopenie významu štúdia bioetiky nie len pre teológov, ale aj širokú verejnosť. Nasleduje jedinečné porovnanie bioetiky s antropológiou a medicínou, čo považujeme za jednu z najprínosnejších častí, keďže, ako vieme, najviac nových poznatkov v súčasnej dobe môžeme nájsť najmä pomocou interdisciplinárneho skúmania rôznych problémov, s ktorými sa dnešná spoločnosť stretáva.

Z teologicko – globálneho pohľadu je prínosná tretia časť knihy, kde autor ponúka rôzne pohľady na konkrétne bioetické problémy, ako napr.: potrat, adopcia, eutanázia a iné. Hodnota tejto časti je umocnená aj tým, že autor uvádza pohľady nie len vybraných miestnych pravoslávnych cirkví, ale aj pohľady iných denominácií, ktoré môžu poslúžiť ako podklad pre rozvoj „náboženskej komparatistiky“ v našich podmienkach.

Prehľad autora v mnohých prostrediach filozofie a literatúry (grécka, ruská, srbská, anglická a iné) sa prejavil aj v rozsahu literatúry, ktorá napovedá, že zostavenie takejto publikácie si vyžadovalo rozsiahlu prípravu a absorbovanie enormného množstva informácií z rozličných prostredí.

Publikácia teda poskytuje kvalitný pohľad a hodnoverné informácie o súčasných problémoch, ktoré sú určené nie len pre študentov PBF, ale aj širokej verejnosti. Ostáva preto len veriť, že autor bude aj naďalej pokračovať v danom výskume a bude promptne reflektovať bioetické problémy, ktoré sa turbulentnými zmenami v spoločnosti vyvíjajú zo dňa na deň.